

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра політології

Бакалаврська робота

Освітній ступінь – бакалавр

На тему: **«Національна ідентичність сучасної німецької молоді (в контексті парламентських виборів 2013 і 2017 років)»**

Виконала: студентка 4-го року навчання

Спеціальності

052 Політологія

Засімович Ірина Юріївна

Керівник Кисельов С. О.,

Кандидат філософських наук, доцент.

Рецензент доктор політичних наук, доцент,

професор кафедри «Міжнародні відносини,

суспільні комунікації та регіональні студії»

НаУКМА, Гнатюк М.М.

Бакалаврська робота захищена

З оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« » _____ 20__ р.

Київ – 2020 р.

Зміст

ВСТУП	с. 3-6
РОЗДІЛ 1. Теоретичні та концептуальні засади дослідження національної ідентичності	с. 7-25
1.1. Поняття ідентичності	с. 7-10
1.2. Поняття національної ідентичності	с. 10-16
1.3. Співвідношення понять “Bundesland” ідентичність, національна ідентичність та європейська ідентичність в Німеччині	с. 16-25
РОЗДІЛ 2. Методологічна основа дослідження трансформації національної ідентичності німецької молоді	с. 26-38
2.1. Міграційна криза в Європі 2015 року та її вплив на політичний процес в Німеччині	с. 26-30
2.2. Поняття «сучасна німецька молодь»	с. 30-32
2.3. Виборча поведінка німецької молоді під час парламентських виборів 2013 та 2017 років	с. 32-38
РОЗДІЛ 3. Результати дослідження ідентичнісного зсуву німецької молоді та їх інтерпретація	с. 39-49
3.1. Міграційна криза як каталізатор трансформації національної ідентичності сучасної німецької молоді	с. 39-46
3.2. Екологічний дискурс як складова національної та європейської ідентичностей сучасної німецької молоді	с. 46-47
3.3. Концепція «нових німців» та зміна парадигми сприйняття політичних процесів	с. 47-49
ВИСНОВКИ	с. 50-53
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	с. 54-59
ДОДАТКИ	с. 60-66

Вступ

У 2018 році Тайм опублікував відому статтю про п'ять країн, де набирають ваги праворадикальні партії. Основний фрейм, який намагалися сконструювати медіа, містив уявлення, що в Європі відбулася активізація популістичних праворадикальних лідерів, тобто багато європейських країн повернулися до «нездорового націоналізму», що не могло не турбувати прихильників демократичного режиму. Автори статті згадують Італію та партію «Ліга Півночі», його одіозного лідера Маттео Сальвіні, «Альтернативу для Німеччини», яка вимагає від Меркель та її коаліції посилення міграційного контролю, автор зазначає про збільшення прихильників партії «Національний Фронт» Марі ЛеПен. Автори не оминають увагою режим Віктора Орбана в Угорщині, який за сучасними оцінками класифікують як напівдемократичний, та його політику закриття кордонів¹. Питання міграції успішно використали маргінальні праворадикальні політичні сили, зокрема, «Альтернатива для Німеччини», як основний компонент передвиборчої риторики, з метою мобілізації чутливого до національних питань електорату. Велику роль у справі конструювання явища «міграційної кризи» відіграли медіа, які зіграли роль рупору для праворадикальних партій, за рахунок висвітлення несправедливої політики уряду щодо власного населення. Таким чином, виникло замкнене коло, праворадикали – медіа, які формували уявлення про небезпеку «ісламізації заходу», та тотальне поширення право радикальних поглядів серед населення. Отже, сформувалося «soft knowlege», що Європа, і Німеччина зокрема, потрапили у вир «нездорового націоналізму». З'явилася необхідність перевірити гіпотезу про те, що після міграційної кризи 2015 року, насправді, не сталося праворадикалізації політичних поглядів сучасної німецької молоді. А навпаки, міграційна криза пришвидшила процес формування громадянської національної ідентичності, та забезпечила електоральну підтримку лівих партій серед німецької молоді на виборах до Бундестагу у 2017 році.

¹ Time. These 5 Countries Show How the European Far-Right Is Growing in Power. Доступ: грудень 19, 2019. <https://time.com/5395444/europe-far-right-italy-salvini-sweden-france-germany/>

Очікування щодо форм трансформації національної ідентичності не справдилися. Більше того, завдяки політичним підприємцям та медіа, увага залишається прикутою до одного із сценаріїв наслідків міграційної кризи, а саме праворадикалізації національної ідентичності, що, у свою чергу, потребує верифікації. Як політичні підприємці, так і дослідники генералізують тенденції на усе населення, зосереджуючись на дослідженні електоральної поведінки дорослих, що є неправильним, адже молодь демонструє зовсім інші тенденції. Брак концептуалізованої інформації щодо змісту національної ідентичності сучасної німецької молоді, яка у найближчі 5-10 років буде найактивнішим електоратом, і основним суб'єктом формування політичних еліт в країні, і визначає **актуальність нашого дослідження**.

Отже, **метою** нашого дослідження є з'ясувати суть національної ідентичності сучасної німецької молоді в контексті парламентських виборів 2013 і 2017 років.

Для досягнення мети дослідження ми виокремили такі **завдання**:

1. Висвітлити стан теоретичної розробки поняття національної ідентичності та її вимірів;
2. Описати процес формування трьох вимірів національної ідентичності німецького населення;
3. Проілюструвати вплив міграційної кризи в Європі 2015 року на політичний процес в Німеччині;
4. Описати електоральну поведінку сучасної німецької молоді на парламентських виборах (2013 та 2017 років) та виборах до Європарламенту (2014 та 2019 років);
5. Інтерпретувати результати дослідження ідентичнісного зсуву сучасної німецької молоді в контексті парламентських виборів 2013 та 2017 років.

Об'єктом дослідження є німецька національна ідентичність. **Предметом** є національна ідентичність сучасної німецької молоді.

Методологічною основою дослідження була низка методів і підходів. Для визначення вимірів ідентичності сучасної німецької молоді ми застосували *історичний метод та компаративний метод*. Для пояснення змісту національної ідентичності ми використовуємо *системний підхід*, адже вона має вхідні положення та вихідні положення, саме ці вихідні положення ми зможемо проаналізувати завдяки спостереженню за електоральною поведінкою молоді на парламентських виборах у 2013 та 2017 році. Метод *спостереження та графічної візуалізації даних* забезпечили порівняння електоральної поведінки молоді на парламентських виборах у 2013 та 2017 році. Метод *глибинного інтерв'ю* допоміг нам проінтерпретувати результати спостереження за електоральною поведінкою молоді та визначити основні політичні настрої цієї групи населення. Метод *аналізу візуальних даних* з метою визначення стратегії уряду щодо інтеграції біженців та мігрантів, і методу формування національної ідентичності в межах країни. Теоретичною базою дослідження є *конструктивістський підхід*, адже явище ідентичності, це продукт конструювання зі сторони таких суб'єктів, як медіа, політичні підприємці, інші члени суспільства, політичні процеси. На зміст національної ідентичності сучасної німецької молоді вплинули безліч факторів такі як історія, соціально-економічні та політичні умови, інші процеси, тому його вивчення можливе тільки в теоретичних рамках конструктивізму.

Джерельну базу дослідження можна умовно розділити на три групи джерел. Для концептуалізації поняття ідентичності та її вимірів ми використовували доробки представників філософської та політологічної шкіл, а саме Г.Ф.В. Гегель, Ю. Габермас, В. Гьосле, Ф. Майнеке, Е. Сміт, Б. Андерсона, Е. Гелнер, С. Рябов та І. Ібрагімова. Для простеження історичної тяглості формування трьох вимірів німецької ідентичності, а саме земельний рівень, національний та європейський, та передумов становлення сучасного змісту національної ідентичності німецької молоді, ми використовували наукові розвідки таких дослідників як О. Трегуб, С. Кисельов, А. Сальникова, О. Шаповалова, П.

Алтер, А. Мерріт, Т. Банчхоф. Для доведення конструктивістської природи міграційної кризи та спростування гіпотези про право радикалізацію німецької молоді після 2015 року ми застосували статті таких авторів як С. Холмс, Н. Банулеску - Богдан та С. Фратзке, Х. Ребенсторф, Дж. Грікс та П. Кук, Е. лагербахер, Х. Момзен, Р. Максвел, Г. Цайгер, М. Галла, А. Вагнер та Дж. Цваймюллер. Базу соціологічних та статистичних даних забезпечили відкриті дані порталу Statista, Deutsches Bundesbank, офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй, офіційний сайт комісії Європейського Союзу, Офіційний сайт Федерального уряду Німеччини, Федеральне статистичне відомство Німеччини, Офіційний сайт Федерального відомства з питань політичної освіти, транскрипт глибинного інтерв'ю.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, розділених на дев'ять підрозділів, висновків та бібліографії. Загальний обсяг роботи становить 66 сторінок, з яких 58 - обсяг основної частини, 6 - додатки.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні та концептуальні засади дослідження національної ідентичності.

1.1. Поняття ідентичності

Визначити поняття «ідентичність» можна через пояснення суті процесу ідентифікації. С. Рябов наводить таке визначення: «ідентифікація політична - це визначення (самовизначення) політичної сутності людини чи організації, їхня характеристика через порівняння з існуючими спільнотами, структурами й цінностями, констатацію тотожності з ними чи, навпаки, відмінності від них. Самоідентифікація – процес усвідомлення людиною належності до тієї чи іншої спільноти»².

Аби зрозуміти поняття ідентичності, потрібно розкрити її багаточисельні виміри. Ідентичність розшаровується на два виміри, які описує В. Гьосле³. Автор пропонує розділяти ідентичність на два виміри «Я» та «Самість». «Я», він розуміє як вияв формальної ідентичності, наприклад тіло та об'єктивне існування людини. «Самість» він ототожнює з реальною ідентичністю. «Самість» в свою чергу представлена, як існування людини на ментальному рівні (свідомість). Існування на ментальному рівні може проявлятися в ментальних процесах, пам'яті, внутрішньому розумінні та сприйнятті навколишнього простору.

Важливими для розуміння поняття ідентичності є погляди одного з представників класичної німецької філософії Г. В. Ф. Гегеля, зокрема його теорії діалектики як метод пояснення сутності. Гегель вперше розглядає самосвідомість (Selbstbewußtsein)⁴ як дуальність, тобто самосвідомість існує в двох площинах «в собі» і «для себе». Таке трактування ідентичності Я великою мірою перейняв Ю. Хабермас, який також пояснював її через свідомість «в

² Рябов С. Політологія: словник понять і термінів. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – 96 с.

³ Гьосле В. Кризис индивидуальной и коллективной идентичности. Вопросы философии.- 1994.- №10.- С. 112-123.

⁴ Hegel G. W. F.. Phänomenologie des geistes. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.marxists.org/deutsch/philosophie/hegel/phaenom/index.htm>

собі» та «в інших», тобто індивід реалізовує себе через уявлення оточення про його персону. Така дуальність є основною характеристикою ідентичності, і ні в якому разі не протиріччям або парадоксом⁵.

Велику увагу поняттю ідентичності приділяли модерністи, зокрема теоретики Франкфуртської школи. Ю. Габермас звертається до проблематики поняття ідентичності в контексті пошуку зв'язку між процесами соціалізації, їх типовими виявами у підлітковому віці, формами ідентичності та «глибоко закладеними політично релевантними установками»⁶. Ю. Габермас зазначає, що ідентичність Я (Ichheit) описує символічну організацію Я (Ich), що одночасно вимагає символічної зразковості повторюваності загально прийнятих у суспільстві поведінкових кодів, але у той же час містить автономну організацію, і його становлення не відбувається закономірно, наприклад як результат поетапного дорослішання. Важливим аспектом формування ідентичності є її цілісність, тобто несуперечність між символічною реальністю, яка сформувалась у наслідок соціалізації й входження в певну соціальну структуру, та індивідуалізацією, незалежністю від соціальної системи, що дедалі зростає. За Ю. Габермасом дитина проходить три етапи, аби влитися в загальні структури комунікативної дії, саме опис цих етапів дає розуміння процесів самоідентифікації суб'єктів комунікації. На першому етапі, коли дитина переходить від інтеракції на основі покарання й слухняності, до сприйняття норм моралі, вона вже відрізняє своє тіло від середовища, таким чином формується «природна ідентичність». На цьому етапі людина ще не є суб'єктом дії, а залишається природним агентом, що долає час та простір (існує). Уже на другому етапі індивід починає бути залученим до символічного світу, і формується ідентичність ролей, в наслідок перебирання на себе ролей в межах сім'ї, а в подальшому, й у межах ширших груп. На цьому етапі індивідуальні фізіологічні характеристики – вік, стать, тіло будова – набувають символічного визначення. Лише на третьому етапі носії ролей перетворюються

⁵ Гегель Г. Ф. В. Феноменология духа. – М. : Академический Проект, 2008. – 767 с.

⁶ Габермас Ю. До реконструкції історичного матеріалізму / Юрген Габермас. – Київ: Дух і літера, 2014. – с. 2

на індивідів, які здатні ідентифікувати себе незалежно від конкретних ролей та систем норм. На цьому етапі молода людина піддає сумнівам системи норм та виробляє власні принципи, на основі яких в подальшому відбувається індивідуальне конструювання норм. Особа перетворюється на діючий суб'єкт.

Здатність індивіда до комунікації та усвідомлення власного/спільного інтересу, на мою думку, яскраво відбилосся в теорії деліберативної демократії Ю. Габермаса. Більш того, для розуміння поняття ідентичності Я важливо виділити парадокс який лежить в її основі, адже Я подібне всім іншим, але в той же час індивід відмінний від усіх інших індивідів. Саме цей фактор забезпечує динамічність, а отже відносну стійкість ідентичності (несуперечність). Наприклад, доросла особа може формувати нову ідентичність Я, і в конфліктних ситуаціях, узгоджувати її з подоланою «старою» ідентичністю. Специфічний набір таких змін в рамках загальноприйнятих поведінкових кодів формує унікальну біографію.

Поняття ідентичності є об'ємним та створює багато простору для його трактувань та розуміння. Е. Сміт⁷ вдало розкриває зміст цього поняття. Критерії та ролі з яких складається ідентичність: А). критерій роду⁸, поділ на статі. Наш рід визначає нас самих, ті шанси та установки, які отримує особа від народження. Рід та стать від самого народження формують для індивіда основу диференціації свого «Я» від інших. Але в умовах поширення фемінізму та зміщення гендерних ролей, ця підстава є недостатньою для само ідентифікації, а виступає комплементарною. Завдяки, трансформації класичних поведінкових кодів, у індивіда є більший простір для вибору гендерної ідентичності. Б). Критерій простору або території. Дуже часто індивід самоусвідомлює себе за регіональною приналежністю, особливо це притаманно для громадян Німеччини, адже до об'єднання (1871), це була територія клептикових князівств. В). Соціоекономічний критерій або критерій категорії соціального

⁷ Сміт Е. Д. Національна ідентичність. / П. Тарашук (пер.). — К. :Основи, 1994. — 13 - 14 с.

⁸ Автор має на увазі походження.

класу. Наприклад, марксизм визначає клас як основну форму колективної ідентичності. В історії є не один приклад, коли належності до певного класу було достатньо для мобілізації до потужної колективної дії.

Варто зазначити, що кожен з вищезазначених критеріїв, в умовах автономної дії, не приведуть до формування стабільної, міцної ідентичності. Певним критерієм стабільності ідентичності є її інтегративна здатність. Установки такої ідентичності мають бути прийнятним для індивідів, які вже є носіями багатьох ідентичностей. Тобто, ширша й стійкіша ідентичність має включати всі інші нестійкі, і не може їм суперечити. У свою чергу, стійка національна ідентичність може бути підкріплена релігійною, етнічною, класовою та всіма іншими, носієм яких може бути індивід⁹.

1.2. Поняття національної ідентичності

З попереднього розділу можна зробити висновок, що ідентичність – поняття об'ємне, тому необхідно висвітлити складові концепту національної ідентичності. Процес формування національних ідентичностей завершився у XVII ст., адже саме в цей період в Європі починають формуватися держави – нації після розпаду Священної Римської Імперії. Більше того, Вестфальська система закріпила суверенітет держав на власній території, яка була значно меншою за обсягом, ніж імперія, що дало можливість об'єднувати людей з однаковим етнічним походженням та за територіальною приналежністю, схожими культурами та мовними діалектами. Проживання відносно гомогенного населення на певній території створило основу для формування національних ідентичностей. Вже пізніше, після низки революцій в Європі, поширення ліберальних ідей та закріплення принципів парламентаризму, постала необхідність у новій, інклюзивній, концепції національної ідентичності.

⁹ Сміт Е. Д. Національна ідентичність. / П. Таращук (пер.). — К. :Основи, 1994. – 16 с.

Ф. Майнеке першим почав розділяти «Kulturnation» та «Staatsnation», у 1908 році. Представлену ним концепцію науковці, які займалися цим питанням в середині XX століття радикально не заперечували, а тільки розвивали та доповнювали.

Ю. Габермас в свою чергу висвітлює трансформацію поняття «національної» ідентичності. Він починає з Середньовіччя, коли карта Європи уявляла собою низку територіальних формувань, імперій. Імперії як Оттоманська, Франкська, Російська уявляти собою територіальні формування, у яких були об'єднані «багатокультурні співдружності громадян»¹⁰ короною, тобто централізованою владою. У XVI столітті, імперії почали трансформуватися в територіальні держави, які в свою чергу через процеси демократизації, прикладом яких є Велика Французька революція, перейшли у формат сучасних «національних держав». У своїх витоках «національні держави» об'єднували культурно та етнічно гомогенне населення, тому саме в них було просто побудувати демократичну основу принципів державного управління, в яке пізніше була інкорпорована політика надання самовизначення національним меншинам. Також, Ю. Габермас зображує детермінацію термінів «нація», «націоналізм» через призму етносу, але як зазначає автор, в модерних суспільствах, формування національної ідентичності на основі етнічної приналежності є антидемократичним.

Ю. Габермас прослідковує етимологічне походження слова «нація». У римській міфології «Natio» була богинею народження і походження усього живого. «Поняття «Natio», подібно до *gens* і *populas*, і на відміну від *civitas*, стосувалося саме людей і племен, які ще не були зорганізовані в політичні об'єднання;» - пише Габермас. Отже, «нація» - це спільнота людей спільного походження, які проживають на одній або сусідній території та є культурно інтегрованою, за рахунок спільної мови, традицій, але не об'єднані

¹⁰ Габермас Ю. Громадянство і національна ідентичність// Умови громадянства: 36 ст./ Під редакцією Варта ван Спінбергена.- К., 2005.-С.49-70.

політичною формою державної організації. З середини XVIII століття різниця між змістом поняття «нація» та «Staatsvolk», тобто політично організованого населення, зникає. Таким чином, ми бачимо як зміст поняття «національної ідентичності» трансформується від сприйняття нації як етносу, людей спільного походження, до сприйняття нації як політичної ідентифікації, громадянства. Основа національної ідентичності вже не спільне походження, а спільні громадянські практики та реалізація своїх громадянських прав.

Науковці не сходяться у єдиному тлумаченні поняття ідентичності, зокрема, і національної ідентичності. Прорив у тлумаченні поняття «національної ідентичності» зробили у 70-80хх роках конструктивісти. Соціальний конструктивізм, на противагу позитивізму, концентрує увагу на соціальних конструктах природи акторів та їх ідентичностей¹¹. Символи, традиції, норми, установки, категорії створюють індивідуальні конструкти, в свою чергу через них ми інтерпретуємо світ. Отже, нація – це спільнота, представники якої є носіями спільної культури.

Б. Андерсон пише, що нація – це уявна *політична* спільнота¹². Важливо, що автор кінця XX століття не розглядає термін «нація» через призму територіального та етнічного походження. Дослідник стверджує, що націю має об'єднувати дух братерства, саме цей термін можна трактувати, як залученість спільноти індивідів до ритуалів та практик реалізації громадянських свобод та спільній участі у діяльності громадянського суспільства. Але Б. Андерсон не знецінює фактор моральної складової національної ідентичності. Спільноту пов'язують не тільки громадянські практики, а й спільні герої, історія, пам'ятні місця, а також включення кожного члена суспільства в широку культурну систему. Саме створення міфів можна визначити як інструмент культурної інкорпорації індивіда в спільноту. Також, він зазначає, що у процесі

¹¹ Barnett M. N.. Power in global governance// Social constuctivism. New York u.a. : Cambridge Univ. Press, 2005. – с. 156-166.

¹² Андерсон Б. Уявлені спільноти: Міркування щодо походження та поширення націоналізму. - К.,: Критика, 2000. – 23 с.

формування національних ідентичностей велику роль відіграло становлення «державних» мов, які розширювали простір міжкультурної комунікації, та чітко детермінували межу між «ми» та «вони». Робота Б. Андерсона, яка була опублікована у 1983 році, яскраво ілюструє перехід дослідників від прив'язки націй до територій та походження, до розуміння національних ідентичностей як соціальних конструктів.

Ще один представник конструктивіського підходу, Е. Гелнер, розкладає поняття «нація» на дві складові: «державна» та «нація»¹³. «Державний» вимір нації позначає політичну та інституціональну організованість спільноти. Друга складова поняття «нація» - це культура як спільна система ідей, вірувань, поведінкових кодів. Індивіди належать до нації, у тому випадку, якщо вони визнають свою приналежність до неї, та ідентифікують інших її носіями, таким чином нація – це продукт людських переконань та схильностей. Неактуальність ідеї Е. Гелнера полягає у тому, що він наполягає на функціональній необхідності культурної гомогенності нації.

Таким чином, можна стверджувати, що носієм німецької національної ідентичності, є індивід, який мав або має досвід участі у громадянських ритуалах суспільства, а також є інкорпорованим в широку культурну систему, наприклад через використання мови. Не менш важливо, що індивід самоідентифікує себе з цією спільнотою як і в політичному (громадянському), так і в культурному аспектах. Варто зазначити, що ідентичність може ґрунтуватися на певних елементах вищезазначених складових, а також, що окремі індивіди можуть бути носіями декількох культурних ідентичностей, отже національних ідентичностей. Якщо акцентувати увагу тільки на етнічному вимірі ідентичності, то дослідження не буде комплексним, та не буде відображати реальність. Загалом, цілісна національна ідентичність включає в себе перейняття певних культурних норм (мова, традиції, порядки або

¹³ Gellner E. Culture, identity, and politics. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – pp. 189.

походження) та, безумовно, залученість до практик громадянського суспільства.

Питання ідентичності тісно пов'язане із самоусвідомленням «ми-вони», «своє – чуже». Тобто, формування національного «Я» має зовнішній контекст, значним аспектом самобутності є модель співіснування з «іншими». У сучасній Німеччині, населення якої є поліетнічним та багатонаціональним, також, що зумовлено значними потоками трудових мігрантів та інших груп, питання самоідентифікації через механізм «ми-вони» є надзвичайно актуальним.

Дослідниця І. Ібрагімова¹⁴ визначає такі методи формування національного «Я»:

1. Силевий метод, примус – застосування сили. Прикладом такого методу конструювання національної ідентичності є політика Радянського Союзу, а саме терор, репресії, культурна асиміляція й пропаганда, з метою формування ідентичності радянської людини;
2. Самоізоляція або маргіналізація. Яскравим прикладом консервування питання етносів та національних меншин в умовах диктатури є Білорусь.
3. Консенсус. Врегулювання етнонаціональних конфліктів та питань інтеграції, із умовою збереження культурної ідентичності, на політичному рівні.

Такі механізми розвитку самоідентифікації визначають суть політичної активності та взаємодії в суспільстві. Перший метод можливий тільки в тоталітарних або жорстких авторитарних режимах, тому можна відкинути його можливість в сучасній Німеччині. Перевага демонстрації національної ідентичності через механізм самоізоляції та маргіналізації, наприклад, призведе до зростання кількості прихильників право радикальної партії AfD, поширення

¹⁴ Ібрагімова І. Питання ідентичності в політико-правовому контексті. Kennan Institute Kyiv Project, Конференція українських випускників програм наукового стажування у США Львів, 18 – 21 вересня 2003 р. — Woodrow Wilson International Center for Scholars. — с. 61-66.

неонацистських організацій, або емігрантських рухів. Адже, цей механізм створює уявну гомогенність в суспільстві, якої насправді не існує, таким чином, формується ефемерна можливість самозбереження та захисту від «інших», які насправді, вже є частиною суспільства. Концепція консенсусної демократії, що була розроблена Ю. Габермасом¹⁵, пояснює, що конструювання національної ідентичності громадян, відбувається за рахунок участі у спільних громадянських практиках, зокрема, у політичному житті країни. Такий принцип, пошук консенсусу та відповідальність за власні дії, можливий тільки в інституціоналізованих демократіях, де громадяни дійсно відчують вагу свого вибору та розраховують на реалізацію власного інтересу владою. Так як незалежність та самостійність є ключовими елементами існування національної ідентичності, то політична нація є його джерелом. Політична нація є продуктом спільних громадянських практик, тому процедури їх реалізації є наріжними для конструювання національної ідентичності. Тільки відкритість та залучення громадян до політичних процедур уможливить діалог та мирне, консенсусне співіснування, та сконструює відчуття належності до спільноти.

Таким чином, метою нашого дослідження є пояснення змісту національної ідентичності сучасної німецької молоді. Фіксація змісту національної ідентичності сучасної німецької молоді допоможе нам з'ясувати, який метод формування національного «Я» використовує уряд Німеччини. Предметом нашого дослідження є національна ідентичність німецької молоді, адже саме молодь реагує найактивніше на зміни в суспільстві. Більше того, сучасна німецька молодь – це майбутній найактивніший електорат, тому так важливо досліджувати політичні настрої осіб, які будуть найбільш залученими до формування політичних еліт в країні найближчих 5 – 10 років. Оцінка електоральної поведінки німецької молоді продемонструє, які ідентичнісні зсуви відбулися в один із найкритичніших моментів модерної історії, міграційної кризи в Європі 2015 року. Тому, нашою гіпотезою буде

¹⁵ Габермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. Московские лекции. – М.: АО „КАМІ”, ИЦ Academia, 1995 – С.216.

твердження, що в Німеччині не відбулося праворадикального зсуву виборців 18-24 років, а отже, німецький уряд та суспільство обрали метод консенсусу для формування національної ідентичності.

1.3. Співвідношення понять “Bundesland” ідентичність, національна ідентичність та європейська ідентичність в Німеччині

Аналіз праць А. Сміта та Е. Гелнера дає розуміння, що концепція націоналізму, тобто самоідентифікація населення як єдиної нації, вперше знаходить обґрунтування в працях західноєвропейських мислителів, та відображена в суспільно-політичних рухах на її теренах¹⁶. Особливості історичного формування Німецької держави, а саме її трансформація з незалежних німецьких держав на уніфіковану імперію, створюють поле для аналізу національної ідентичності як ключового елемента формування єдиної країни з визначеною територією, мовою, культурою та етнічним населенням. Представники німецької класичної філософії, зокрема Г. В. Ф. Гегель, стверджували, що створення єдиної держави можливе навколо мови, історії та традиції, спільного фольклору і міфології, що виправдовує себе історично і культурно. Таке твердження передбачає апріорне існування нації, яку необхідно розбудити¹⁷. Важко погодитися з апріорним існуванням нації в умовах функціонування низки незалежних німецьких держав, тому концепція громадянської нації, яка вперше кристалізувалася в ході Великої Французької революції¹⁸ є наріжною для формування сучасної німецької ідентичності.

Таким чином, як стверджує Ю. Габермас, західноєвропейський націоналізм, зокрема німецький, має раціональний, громадянсько – територіальний характер, за рахунок конституційної ідентичності, тому закиди медіа про націоналістичну хвилю в Європі потребують верифікації, але цей аспект ми розглянемо більш детально в двох наступних розділах.

¹⁶ Ренесанс націоналізмів державних націй Західної Європи: Німеччина, Австрія, Італія / О. М. Сич // Гілея: науковий вісник. - 2019. - Вип. 140(3). - С. 49.

¹⁷ Національна ідентичність українців. Дилема культурного і соціально-політичного / С. Кисельов, А. Сальникова // Політичний менеджмент. — 2003. — № 2. — С. 33.

¹⁸ Bundeszentrale für politische Bildung. Dossier Rechtsextremismus. – с. 21

Для аналізу різних аспектів ідентичнісних трансформацій, зокрема політичного, випадок Німеччини є показовим, адже її самопозиціонування в Європі є продуктом конструювання ідентичності. Історія Німеччини демонструє, як географічні, етнічні, культурні, і як наслідок ідентичнісні невизначеності, починаючи з середини XIX ст., призводять до низки військових конфліктів у XX ст. Поділ країни на капіталістичну ФРН та соціалістичну НДР, після Другої Світової війни, ще більше ускладнив процес конструювання німецької національної ідентичності. Об'єднання ФРН у 1990 не могло магічним чином стерти ідентичнісні бар'єри, які формувалися протягом століть¹⁹. Тому німецький уряд та громадянське суспільство проводять активну політику конструювання національної єдності, під гаслами інклюзії, толерантності та різноманітності [Додаток А].

Як ми вже зазначали, історичні особливості формування сучасної німецької держави, великою мірою зумовили ідентичності трансформації її населення. Створення німецької національної держави було головною ціллю буржуазних рухів за незалежність XIX століття. Відправною точкою формування спільної національної німецької ідентичності, було заснування Німецької Імперії 18 січня 1871 р., з проголошенням прусського короля Вільгельма I імператором. Попри об'єднання, провідну роль відігравали інші політичні та соціальні сили: за своєю конституційною побудовою Імперія формально була союзом німецьких князів, які значною мірою покладалося на збройні сили своїх армій. Обрані представники народу не були присутніми при установчому акті, та лише опосередковано брали участь у створенні нової держави. На відміну від Італії, де національна держава була створена десятиліттям раніше, за участю революційних рухів та під керівництвом буржуазно-ліберальних сил,

¹⁹ Трегуб О.І. Німецька національна ідентичність після Другої світової війни: чинники динаміки, ідеологічні та культурні кордони [Текст] : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.05; Нац. ун-т "Києво-Могилян. акад.". - К., 2012. – 229 с.

заснування Німецької імперії відбулося «штучно», за рахунок революції «згори», яка по суті була ініційована силами старого порядку²⁰.

Успіх політики Бісмарка, а точніше фактична концентрація влади в його руках, в Пруссії, надав йому можливість заручитися підтримкою ліберальної більшості, чиї цілі співпадали із задумом Бісмарка – заснування національної німецької держави під проводом Пруссії. Відомий англійський дослідник, Я. Вермайрен, висвітлює власне розуміння цього суперечного періоду. Він стверджує, що Протестантський державо - центристський дискурс в 60-70хх. роках XIX ст., який розглядав імперську Німеччину як продовження Пруського Королівства, був домінантним. Цей концепт змінив фокус регіонального протистояння, і нівелював роль німецького етнічного населення, яке фактично залишилося за кордонами новоутвореної Імперії. Адже політичні контури імперії були значною мірою прокреслені, і в результаті перенесення акценту на Прусько – Австрійське протистояння, остання втратила провідну роль у справі створення майбутньої Великої Німеччини, хоча мала підтримку північно-німецьких країн. Поразка в Австро – Пруських війнах, і створення Північно-німецького Союзу Бісмарком, виявилися визначальними у цьому процесі. Концепцію Великої Німеччини, до складу якої увійде Австрія, підтримували південно-німецькі, католицькі та ліві сили. Стимулом для об'єднання німецьких країн була війна проти Франції, проти якої на одному боці виступили Північно-німецький Союз на чолі з Бісмарком та південно-німецькі країни: Баварія, Баден та Вюртемберг. Таким чином, після взяття Парижу, 18 січня 1871 року, Бісмарк отримав місце рейхсканцлера та об'єднану Німеччину.

Так зване внутрішнє заснування імперії, тобто національна згуртованість нової національної держави, від самого початку залишалася незавершеною. Конституційний устрій імперії визначався співпрацею консервативних та національно-ліберальних сил. Результатом цього стала конституційна монархія,

²⁰ Bundeszentrale für politische Bildung. Dossier das deutsche Kaiserreich.

яка намагалася поєднати монархічний суверенітет та дотримання права людини, але все одно акцент зміщався на клаптикові володіння окремих князів. Формально джерелом суверенітету виступала Федеральна рада як федеральний представницький орган 22 князівських штатів і 3 вільних ганзейських міст (Гамбург, Бремен, Любек), які були об'єднані у "вічний завіт", тоді як на чолі держави знаходився Федеральний президіум, що складався з імператора та канцлера. Пруський пріоритет було забезпечено не тільки за рахунок особистого союзу пруського короля та німецького імператора, але й за рахунок з'єднання кабінетів канцлера рейху та пруського прем'єр-міністра, а також сильною позицією Пруссії у Федеральній раді. Вибори до Рейстагу відбувалися демократичним шляхом, відповідно до загального, рівного та секретного права голосу чоловіків, але одночасно, повноваження та реальний вплив парламенту був дуже обмежений.

Таким чином, рейхсканцлер Бісмарк створив багатоетнічну країну під проводом Пруської держави зі столицею в Берліні. Культурна боротьба, основною складовою якої була боротьба з католицизмом, була зумовлена його прагненням об'єднати навколо себе ліберальне політичне крило, що ще більше посилювало католицизм. Політика Бісмарка була першим поштовхом до формування німецької національної ідентичності, але її формування відбувалося на фоні вже існуючих земельних ідентичностей. Дискурс самоідентифікації із землею, де відбулася первинна та вторинна соціалізація індивіда, досі актуальний.

Пізніше, існування Ваймерської Республіки, дало необхідну історичну пам'ять щодо функціонування демократичних інститутів, що допомогло німцям створити демократичну федерацію після тоталітарного досвіду нацистської Німеччини та соціалістичного минулого НДР. Така інституційна пам'ять, значно полегшила процес демократичного транзиту та створила необхідне підґрунтя для вибору консенсусного методу формування національної ідентичності німецьким урядом.

Однією із центральних проблем падіння демократичної Ваймерської Республіки, та уможливлення тоталітарного режиму Гітлера, як раз і була проблема політичної атомізованості, причинами, якої можна визначити територіальні претензії та ідентичнісну невизначеність. Після Першої Світової війни, відновлення Німецької Імперії, у тих кордонах та з тією ідентичнісною складовою, вже не було можливим, але німецьке населення не змогло трансформувати ідентичність імперіалістичної величі. Друга світова війна поклала край можливості природного формування та розвитку демократичної національної ідентичності, адже Німеччина була розділена на чотири окупаційних частини, з метою демілітаризації. Після нюрнберзького процесу німці повною мірою усвідомили масштаби, скоєних злочинів проти людства, що призвело до формування кризи ідентичності, яка проявилася на усіх рівнях: земельному, національному, європейському. Риторика Гітлера та ідеологія нацизму змусили німців вірити у сором за власне минуле, тому історична та інституційна пам'ять, яка була дискредитована режимом, не змогла зіграти роль об'єднуючого фактора. Отже, на момент завершення другої світової війни німецьке суспільство було повністю деморалізоване та розділене²¹.

Після завершення другої світової війни, націоналізм, а отже й процес формування національної ідентичності, мав негативне забарвлення, адже самі німці й міжнародна спільнота автоматично асоціювали його з нацизмом. У 1945 році був оприлюднений Бухенвальдський маніфест «За мир, свободу та соціалізм», який відіграв роль рамкового документа для процесу формування національної німецької ідентичності, адже визначав основні вектори розвитку німецького суспільства, стратегії та пріоритети зовнішньої та внутрішньої політики. Документ містив положення, де заперечувалися будь-які прояви націоналізму, Німеччина мала перетворитися на європейську державу та стати інтегрованою частиною західного культурного простору, а також налагодити

²¹ Трегуб, О. Формування колективної ідентичності у ФРН та НДР (1945-1990) [Текст] / О. Трегуб // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Політологія. Соціологія. Філософія / редкол.: М. Вегеш (гол. ред.), В. Андрущенко, О. Бабкіна та ін. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2010. – Вип. 14. – С. 241–242.

міжнародні зв'язки через співпрацю на майданчиках міжнародних організацій, зокрема ООН²². Історичний чинник формування національної ідентичності приніс у цей процес постійне апелювання до фактору вини за розв'язання Другої Світової війни, попри те, що більшість населення дистанціювало себе від націонал-соціалізму, внаслідок руйнування ілюзій, після падіння режиму.

Відповідно до опитувань у 1948 році, за вісім місяців до створення ФРН та НДР, 70% населення прагнуло створення тимчасового уряду на чолі з союзниками, і лише 12% - ні²³. Отже, більша частина населення не мала жаги до державотворення та політики загалом, сформувався політичний вакуум, який не сприяв процесу конструювання політичної ідентичності.

Розуміння процесу формування національної ідентичності у період поділу на ФРН та НДР дає стаття О. Трегуб²⁴, яка зазначає, що більшість дослідників німецької національної ідентичності зосереджують увагу на соціально – економічній нерівності Західної та Східної Німеччини, і менше концентрують увагу на соціально-політичних процесах, що, безперечно, здійснюють великий вплив на стан самосприйняття німців.

Після створення ФРН та НДР у 1949 році, процес формування німецької національної ідентичності відбувався на фоні протистояння двох систем – капіталістичної та соціалістичної, адже політика цих двох держав повністю залежала від США та СРСР відповідно. Можна виділити три ключових виміри формування ідентичності ФРН: по-перше, повоєнна Західна Німеччина потроху вливалася в західний культурний простір. Західні німці перманентно перебували у дискурсі ненависті до комунізму, тому навіть після об'єднання, це відобразилося у їх ставленні до історії Східної Німеччини та її населення. По-друге, ФРН розвивалася під культурним та політичним впливом США, що

²² Alter P. Nationalism and German poitics after 1945. // Breuilly J. eds. The State of Germany. The national idea in the making, unmaking and remaking of a modern nation-state. – London, New York: Longman, 1992. – p.157.

²³ Merritt A. J., Merritt R. L. Public Opinion in Occupied Germany. – Urbana: University of Illinois Press, 1970. – 24-25 p.

²⁴ Трегуб, О. Формування колективної ідентичності у ФРН та НДР (1945-1990) [Текст] / О. Трегуб // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Політологія. Соціологія. Філософія / редкол.: М. Вегеш (гол. ред.), В. Андрущенко, О. Бабкіна та ін. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2010. – Вип. 14. – С. 241–242.

сформувало в німецькому суспільстві ідеал, до якого необхідно прагнути. По-третє, детермінованість внутрішньої та зовнішньої політики курсом США, сформувала в ФРН прихильність до американської моделі державності, але одночасно в суспільстві, на противагу, виникла й хвиля антиамериканізму.

Абсолютна інша траєкторія внутрішньодержавного розвитку та зовнішньої політики, які повністю залежали від СРСР, сформувалася в НДР, яка перебувала під впливом ідеології соціалізму радянського типу. Антинацизм був використаний для конструювання нової ідентичності і в Східній і Західній частинах Німеччини, але в НДР дискурс критики соціалізму автоматично перетворювався на прихильність до нацизму та фашизму, тоді як політика пам'яті про нацистське минуле в ФРН була направлена на визнання провини та каяття. Таким чином, завдяки радянській пропаганді, в НДР сформувалося уявлення про мешканців ФРН як нацистів, а в ФРН існував міф відсталості НДР від процесу формування єдиного мирного європейського простору та державницького розвитку, оплот тоталітаризму. Не таким вже й міфом було уявлення жителів ФРН про відсталість НДР, адже, дійсно, країна була ідеологічно законсервована, ізольована від критичного переосмислення власної історії, формування суспільно-політичних рухів, які б могли забезпечити подальшу тяглість державності.

Протилежна ситуація існувала в ФРН, яка активно модернізувалася, перетворювалася на індустріальне суспільство, у 60-70 рр. ФРН була центром студентських рухів, рухів за права жінок, що свідчить про процеси демократизації, та остаточний відхід від тоталітарного минулого. Єдиним спільним для ідентичності обох Німеччин, був антинацизм, хоча його прояви дещо різнилися, для майбутнього об'єднання у ФРН цей аспект став зв'язуючою ланкою для подальшого конструювання спільної національної ідентичності. Більше того, можливість об'єднання ніколи не заперечувало керівництво ні НРД, ні ФРН, хоч теж в різних контекстах, але завдяки цьому дискурсу не втрачалось відчуття приналежності до єдиної нації, хоча німецьке

суспільство проживало на різних територіях, вело різний побут, мало різну культурну ідентичність (радянську та американістську), по різному інтерпретувало історію. Єдине, що пов'язувало його це мова, антинацизм та плани щодо об'єднання.

Антирадянські виступи у 1989 р. у Східній Німеччині були сюрпризом як для партійного керівництва, так і для руху опору, тому що повстання носили швидше не державницький характер, а антирадянський, і мали на меті модернізацію. Стіна, яка проіснувала з 1969 до 1990, досі не впала в головах громадян. Поділ Німеччини на ФРН та НДР, та період існування цих держав заклав фундамент для кризи національної ідентичності, з якою стикнулося населення сучасної Федеративної Республіки Німеччина. У період після другої світової війни було повністю викривлене самосприйняття, яке формувалося від об'єднання Німеччини Бісмарком, у 1871 році, до ліквідації Веймарської Республіки у 1933 році. Феномен ностальгії, «стіни в головах», презирство Заходом Сходу, і навпаки, досі створюють проблему для процесу конструювання національної ідентичності. Особливо гостро цей розлам у національній свідомості проявився після міграційної кризи 2015 року, що ми й продемонструємо у ході нашого дослідження.

Як зазначає Ольга Шаповалова, саме завдяки минулому, та роздільності, у ФРН сформувалася сильна європейська ідентичність, адже орієнтованість на європейське середовище було основою зовнішньої політики ФРН з 1949 року. Процес Європейської інтеграції ФРН, з метою економічного відновлення та встановлення миру, був інтенсивний, чого не сталося з НДР²⁵. Таким чином, цей процес сприяв конструюванню Західнонімецької Європейської ідентичності, що дозволило заповнити їм ціннісний та ідентичнісний вакуум після колапсу режиму Рейху. Європейська ідентичність виконала ту саму функцію й після падіння Берлінського муру та об'єднання Німеччини, у 1990

²⁵ Shapovalova O., "German Identity in the Context of the European Union Enlargement Eastward: A Step Closer to Germanness?". Master thesis – Carleton University. Ottawa, 2013. – pp. 58-68.

році, адже ціннісний вакуум, який сформувався після не виправдання соціалістичних цінностей та не втілення світлого комуністичного майбутнього в реальність, допомогла інтегрувати східнонімецьке населення у сучасну демократичну країну - ФРН²⁶. У ході нашого дослідження ми продемонструємо, що «стіна в головах» все ще існує, про що свідчить атомізованість електоральної поведінки виборців зі Східної та Західної Німеччини. Попри, кризу ідентичності, яка загострилася після 2015 року, спільна Європейська ідентичність та постмодерні цінності, які поділяє сучасна німецька молодь повсюдно, може створити базу для формування спільної національної ідентичності. Зокрема, Німеччина має досить низький рівень євроскептицизму серед населення, у 2019 році 69% населення Німеччини висловили позитивне ставлення до Європейського Союзу²⁷, також, очевидним є пріоритетність політики Європейського союзу національній політиці, це й не дивно, адже ЄС допоміг реставрувати міжнародний авторитет Німеччини та заглибити провину за нацистське минуле.

Таким чином, ми можемо простежити три основні історичні періоди, які здійснили великий вплив на формування національної ідентичності німців. Перший, що тривав з року об'єднання Німецької Імперії Отто фон Бісмарком, до ліквідації Ваймарської Республіки. Другий, після Другої світової війни та створення НДР та ФРН, до падіння Берлінського муру та об'єднання Німеччини у 1990 році. І останній, третій період формування німецької національної ідентичності, триває з 1990 року по сьогодні. Таким чином, історія Німеччини зумовила формування тривимірної ідентичності німців: земельна ідентичність, формування якої пов'язане з клаптиковістю німецьких земель та з подальшим спротивом місцевих еліт об'єднанню Німецької Імперії. Другий вимір – національна ідентичність, формування якої було порушено розділенням німецького населення на дві країни - ФРН та НДР. І Третій вимір –

²⁶ Banchoff, T. German identity and European integration. *European Journal of International Relations* 5(3). 1999. p. 259–289.

²⁷ Pew Research Center. European public opinion three decades after the fall of communism. *The European Union*/ <https://www.pewresearch.org/global/2019/10/14/the-european-union/>

Європейська ідентичність, що почала формуватися в Західній Німеччині ще з 50хх років XX століття, і в Східній Німеччині тільки після об'єднання у 1990 році.

РОЗДІЛ 2. Методологічна основа дослідження трансформації національної ідентичності німецької молоді.

2.1. Міграційна криза в Європі 2015 року та її вплив на політичний процес в Німеччині

Міграційна криза в Європі була центром уваги як світових, так і німецьких медіа. Репрезентація проблеми біженців у медіа сформувала набір дискурсів, які містять різне зображення асоційованих з цією проблемою політичних наслідків. Один набір дискурсів зміщав провину за політичні та економічні негаразди всередині країни на переміщених осіб, інші – навпаки, зображували надання притулку як обов'язок цивілізованого світу та альтруїстичну місію. Такий набір дискурсів по різному резонував з носіями неоднорідної національної німецької ідентичності. Міграційна криза стимулювала ідентичнісний конфлікт між східною та західною Німеччиною, що мало негативні електоральні наслідки. Для багатьох громадян Європейського Союзу, біженці сформували страх перед культурною, релігійною та етнічною різницею в умовах посилення тривоги та невпевненості, що призвело зростання популярності та кількості прихильників праворадикальних рухів та партій, саме на таких тенденціях активно акцентували увагу медіа.

У перші дев'ять місяців 2015 року, до європейської частини Середземноморського побережжя прибуло близько 487,000 людей, що складає вдвічі більшу кількість ніж в 2014 році²⁸. Більшість з них були сирійці, які покидали країну через громадянську війну, яка почалася у 2011 році. Важливо зазначити, що період 2015 року, який медіа фреймували як найбільшу міграційну кризу в історії, не мала насправді такого масштабу, адже такі міграційні потоки не були новими для європейського континенту. Для Німеччини такі міграційні потоки тим паче не були новими, адже у 70-80хх

²⁸ Banulescu-Bogdan, Natalia, and Susan Fratzke. 2015. "Europe's Migration Crisis in Context: Why Now and What Next?" Migration Policy Institute website, September 24. Доступ: грудень 19, 2019. <http://www.migrationpolicy.org/article/europe-migration-crisis-context-why-now-and-what-next>.

роках відбувалися чисельні потоки трудових мігрантів з Туреччини. Також, варто згадати, міграційні потоки із Східної Європи після розширення Європейського Союзу у 2004 році²⁹.

Страх та символічна війна були спричиненні активним висвітленням цього явища в медіа та неконтактністю біженців, їх ізольованістю. Тема біженців та міграційної кризи – це плацдарм для війни дискурсів. Медіа репортажі, заяви політиків і галас навколо теми біженців ввів німецьке суспільство у стан протиріччя між різними символічними значеннями, що легітимізує та, часом, шкодить політико-економічній динаміці, яка вплинула на сприйняття переміщених осіб європейцями³⁰.

Дискурс «вони заслуговують на своє положення», «ми маємо захистити свою культурну ідентичність» та «вони – інші» був активно використаний різними політичними акторами, ідеологія й погляди яких не толерувалися в Європі з кінця ХХ століття. Про посилення правого крила в Європі писали усі медіа, а представники цих політичних сил активізували свою діяльність. У 2018 році Тайм опублікували відому статтю про п'ять країн, де набирають ваги праворадикальні партії. Основний фрейм, який намагалися сконструювати медіа, містив уявлення, що в Європі відбулася активізація популістичних праворадикальних лідерів, тобто багато європейських країн повернулися до «нездорового націоналізму», що не могло не турбувати прихильників демократичного режиму. Автори статті згадують Італію та рух «П'ять зірок», та його одіозного лідера Маттео Сальвіні, «Альтернативу для Німеччини», яка вимагає від Меркель та її коаліції посилення міграційного контролю та закриття кордонів, збільшення прихильників партії «Національний Фронт» Марі ЛеПен,

²⁹ Statista. Anzahl der Zuwanderer nach Deutschland von 1991 bis 2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/28347/umfrage/zuwanderung-nach-deutschland/>

³⁰ Holmes, S.M., Castaneda, H. 'Representing the "European Refugee Crisis" in Germany and Beyond: Deservingness and Difference, Life and Death', American Ethnologist 43(1). 2016. – p. 12.

Віктора Орбана в Угорщині, режим якого за сучасними оцінками класифікують як напівдемократичний та його реальна політика закриття кордонів³¹.

Таким чином, сформувалося замкнене коло, з одного боку - медіа, які висвітлювали факт міграції та активізацію праворадикальних партій, з іншого – політичні підприємці, які мали націоналістичні настрої, і не зустрічали підтримки в Європі до прибуття біженців. Ці дві сили підживлювали впливовість та легітимізували один одного.

Займаючи позицію лідера, як найбільша економіка Європи, Німеччина відіграла особливо важливу роль у реагуванні на кризу влітку та восени 2015 року, як один із ключових суб'єктів продукування політичного наративу. С. Холмс стверджує, що така лояльна політика щодо біженців, яку проводив уряд Ангели Меркель, великою мірою зумовлена нацистським та ксенофобським минулим країни. Одночасно, ця частина німецької історії сформувала не тільки лояльне ставлення до біженців, а навпаки, сформувала два табори: прихильників дискурсу «біженці потребують захисту» та «вони самі винні, чому ми маємо витрачати на них наші податки».

Навіть деякі представники з партії Меркель розкритикували її реакцію як "занадто щедрю" і застерегли, що криза перетворюється на "національну катастрофу". На критику однопартійців, Меркель заявляла, що її уряд буде продовжувати таку політику, і що це національний обов'язок³². Очевидно, що така лояльна політика виявилася суперечливою, і одночасно її імплементація створила базис для критики Меркель зі сторони праворадикального політичного крила.

Зокрема, передвиборча кампанія AfD, як популістичної партії, була побудована на критиці лояльної політики уряду щодо біженців та зображенні дій уряду (корумповані еліти) як злочинних, направлених проти власної країни

³¹ Time. These 5 Countries Show How the European Far-Right Is Growing in Power. Доступ: грудень 19, 2019. <https://time.com/5395444/europe-far-right-italy-salvini-sweden-france-germany/>

³² Holmes, S.M., Castaneda, H. (2016) 'Representing the "European Refugee Crisis" in Germany and Beyond: Deservingness and Difference, Life and Death', *American Ethnologist* 43(1) – p. 14.

(народ). Найбільшу підтримку «Альтернатива для Німеччини» отримала в східних містах, особливо в Дрездені, що продемонструють графіки наведені далі. Факт успіху праворадикальної партії саме на Сході, де була, й є, найменша концентрація біженців, доводить, що міграційна криза є продуктом конструювання дискурсів та наративів зі сторони політичних підприємців та ЗМІ³³. У своїй діяльності, під час кампанії 2017 року, AfD активно використовували символічні репертуари політики незгоди, такі як заходи в концентраційному таборі Бухенвальд в день народження Гітлера, співпрацювали з правоекстремістськими рухами, наприклад Пегіда, які боролися проти «ісламізації Заходу», євроскептичну та націоналістську риторику.

Політичний успіх AfD у Східних регіонах, зокрема серед молоді, не варто заперечувати, але, одночасно, твердження про беззаперечний успіх та трансформацію національної ідентичності німецької молоді у праворадикальному та ксенофобському напрямку потребує якісного та кількісного обґрунтування. Таким чином, у ході нашого дослідження ми перевіримо гіпотези про трансформацію національної ідентичності сучасної німецької молоді у лівому напрямку, та формування домінантного екологічного дискурсу як основи для конструювання загальної Європейської ідентичності. Підваження позиції про поширення праворадикальних партій та рухів в Німеччині є необхідним, адже популярність та легітимація таких політичних акторів великою мірою залежить від дискурсу про їх прийняття та визнання. Твердження про поширення праворадикальних настроїв та ідентичнісного здвигу у націоналістичному напрямку, потребує емпіричної перевірки, аби довести конструктивістську природу міграційної кризи, кризи європейських цінностей та ісламізації заходу. Емпіричне підтвердження гіпотези про ліві настрої серед сучасної німецької молоді, на основі порівняння електоральної поведінки протягом виборів до бундестагу у 2013 та 2017 роках, дасть привід

³³ Гомза І. А. Суспільно-політичні рухи : навчальний посібник. – Київ : НаУКМА, 2018. – 176 с.

стверджувати, що сучасна німецька молодь не перетворилася на правих націоналістів, а навпаки, партії з ліберальними та лівими політичними настроями отримали домінантну позицію серед молоді.

2.2. Поняття «сучасна німецька молодь»

Аби перейти до кількісного виміру нашого дослідження, необхідно встановити межі змісту поняття «сучасна німецька молодь», що є складовою частиною предмету нашого дослідження. Таке специфічне формулювання можна пояснити складністю та багатовимірністю іншої складової предмета дослідження, а саме національна ідентичність. Як стверджує О. Трегуб, дослідження ідентичності не можливо сприймати як континуальний процес, тому методи і підходи до її дослідження мають враховувати цю особливість предмету. Фіксація змісту національної ідентичності можлива тільки в даний момент, в певних політичних умовах, які ми сприймаємо як константу, серед певної групи населення або цілої нації. Тому предметом нашого дослідження є саме **сучасна** німецька молодь, адже метою нашого дослідження, є фіксація актуального змісту її національної ідентичності та політичних дискурсів, які є домінантними серед цієї групи населення.

Носієм предмета нашого дослідження, а саме національної ідентичності, є німецька молодь. Організація Об'єднаних Націй³⁴, для статистичних цілей, позначає «молодь», як осіб у вікових рамках 15-24 роки, без релігійних та культурних упереджень до окремих націй. Це визначення було концептуалізовано під час підготовки до Міжнародного року молоді (1985 р.), та схвалено Генеральною Асамблеєю (резолюції А / 36/215 та 36/28, 1981 р.). Очевидно, що при спостереженні за електоральною поведінкою молоді, ми не можемо встановлювати відправну точку з 15, адже виборче право особа в Німеччині набуває з 18 років. Таким чином, ми будемо розглядати

³⁴ Official website of The United Nations, Department of Economic and Social Affairs. What does the UN mean by 'youth' and how does this definition differ from that given to children? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.un.org/development/desa/youth/what-we-do/faq.html>

електоральну поведінку осіб 18 – 24 років, та фіксувати зміст та домінантний ідеологічний вектор національної ідентичності саме цієї групи населення.

Умови, в яких сучасна німецька молодь пройшла первинну та вторинну соціалізацію у пізніх 90х, 2000х роках, були дещо відмінними від сучасного економічного та політичного середовища. Саме в цей період німецький уряд складали представники соціал-демократичної партії, уряд очолював канцлер Герхард Шредер, період його управління характеризують формуванням глибокої соціально-економічної кризи, до 2005 року, коли уряд сформували соціалісти разом із християнськими демократами, і його очолила Ангела Меркель. Х. Ребеншторф та К. Вайс³⁵ характеризують цей період такими процесами як секуляризація, політична апатія серед громадян, високий рівень насилля та праворадикальні настрої серед населення, криза національної ідентичності по осі Схід – Захід, зниження рівня освіти, високий рівень безробіття, відхід від системи добробуту, відсутність інтеграції етнічних меншин. Але водночас, Німеччина формує нову провідну роль в Європейському Союзі, виникає резонанс навколо провідної німецької армії в міжнародних системах оборони та безпеки, і відбувається новий виток економічного процвітання та збільшення обсягів високотехнологічного виробництва.

Станом на 2020 рік Німеччина є четвертою за величиною економікою у світі³⁶. Відповідно до даних Національного банку Німеччини, обсяги валового внутрішнього продукту стабільно зростають з 2006 року, за винятком років світової кризи 2008 – 2009 року. Зростає також розміри оплати праці, зменшується відсоток безробіття та постійно зростають обсяги виробництва та експорту³⁷. Не дивно, що на Західній частині, яка концентрує щільну популяцію середнього класу та розвинену промисловість, молоді люди, які пройшли

³⁵ Rebenstorf H., Weiss K. Characteristics of German Society — The Context in which Youth are Brought Up. In: Rebenstorf H. (eds) *Democratic Development?*. VS Verlag für Sozialwissenschaften. 2004. – pp. 31-32.

³⁶ Investopedia. The Top 20 Economies in the World. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.investopedia.com/insights/worlds-top-economies/>

³⁷ Deutsche Bundesbank. Die deutsche Wirtschaft auf einen Blick. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bundesbank.de/resource/blob/767314/a921bd8afee749c88d148184d71022e0/mL/001-grafiksammlung-pdf-data.pdf>

вторинну соціалізацію, школа та університет, в багатій країні, із постмодерними цінностями, сформували інклюзивні погляди та прагнення до консенсусної моделі демократії. Така ситуація є характерної для Західної Німеччини, що не можна стверджувати про молодь зі Сходу, адже рівень життя там все ж нижчий, також, великий вплив на формування національної ідентичності сучасної молоді здійснили їх батьки та оточення, які, у свою чергу, соціалізувалися в НДР.

Загалом, можна стверджувати про більш активне поширення постмодерних цінностей серед сучасної німецької молоді, навіть у порівнянні з сучасною українською молоддю, що є наслідком економічного успіху німецької економічної моделі та високого рівня життя більшості населення.

2.3. Виборча поведінка німецької молоді під час парламентських виборів 2013 та 2017 років

Д. Грікс пропонує концепцію³⁸, яка дозволить сформувати підхід до дослідження ідентичнісних трансформації. Дослідник застосовує системний підхід до розгляду феномену ідентичності Східних Німців. Він зазначає, що вихідними положеннями ідентичності (input) є соціалізація, трансформаційні процеси в суспільстві та мова, а вихідними аспектами ідентичності є політична система, політична культура, культурна ідентичність, електоральна поведінка. Таким чином, спостереження за результатами виборів допоможуть нам визначити політичні преференції молоді, що і є вихідними положеннями (output) їх національної ідентичності. Спостереження за результатами парламентських виборів до і після міграційної кризи в Європі, і в Німеччині зокрема, допоможуть нам зафіксувати зміни національної ідентичності, якщо такі відбулися. Також, аби виміряти вихідну частину (output) – зафіксувати її на даний момент - національної ідентичності сучасної німецької молоді, ми

³⁸ Grix J., Cooke P., eds. East German Distinctiveness in a Unified Germany. Birmingham: University of Birmingham Press, 2002. - p. 2.

будемо застосовувати результати соціологічних опитувань, урядову статистику та глибинні інтерв'ю з представниками німецької молоді.

«Input» частина

Як ми вже зазначали у попередніх розділах, засновками для формування національної ідентичності сучасної німецької молоді була багата історія та різноманітність політичних процесів. До об'єднання Німецької імперії країна складалася з окремих князівств, що мали суверенітет та власні ресурси. Об'єднання земель не було простою справою, навіть, в актуальному політичному дискурсі питання регіональної політики є важливими. Основою Німецького конституціоналізму є людська гідність та принцип федералізму³⁹, тому не дивно, що у німців збереглася потужна самоідентифікація, із землею, де пройшла їх первинна та вторинна соціалізація.

Друга Світова війна та поділ Німеччини на ФРН та НДР, заклали основу для розколу національної ідентичності сучасного німецького населення. У актуальному політичному середовищі, існує чіткий поділ по вісі Схід – Захід, хоча ФРН отримала суспільну та міжнародну легітимність демократичної країни як політичне втілення німецької нації. Після об'єднання ФРН та НДР у 1990 році, нова західнонімецька ідентичність сформувалася на основі гордості за економічний розвиток та демократичний конституційний лад у поєднанні з сильною регіональною ідентичністю та європоцентризмом. Одночасно, громадяни колишньої НДР не мали власного державотворницького потенціалу, більше того, від них не варто було очікувати спротиву інтеграції, адже в межах радянського режиму громадяни були позбавлені основних прав і свобод. Історична пам'ять про радянське минуле, та важке життя, яке громадяни НДР мали, сформувало сильну східнонімецьку ідентичність⁴⁰.

³⁹ Lepsius O. Human Dignity and the Downing of Aircraft: the German Federal Constitutional Court Strikes Down a Prominent Anti-terrorism Provision in the New Air-transport Security Act. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=756>

⁴⁰ Grix J., Cooke P., eds. East German Distinctiveness in a Unified Germany. Birmingham: University of Birmingham Press, 2002. - p. 10.

Попри урядову політику та значні дотації Східній Німеччині, аби збалансувати економічний стан усіх земель, міграційна криза 2015 року в Німеччині, стала певним каталізатором для ідентичнісного розколу та праворадикальних настроїв. Тому, в рамках нашого дослідження ми перевіримо гіпотезу про поширення праворадикальних настроїв серед німецької молоді після міграційної кризи. Така діагностика політичних поглядів сучасної німецької молоді, допоможе нам спроектувати стан національної ідентичності сучасної німецької молоді.

«Output» частина

Для дослідження трансформації національної ідентичності сучасної німецької молоді, ми застосуємо метод спостереження за електоральною поведінкою молоді, як ми вже визначили, це особи 18-24 роки. Для дослідження ми використаємо дані Федерального статистичного відомства Німеччини, а саме відсотковий розподіл усіх голосів, які віддали молоді люди на виборах до Бундестагу у 2013 та 2017 роках, відповідно до партій. Такий підхід допоможе нам з'ясувати основний політичний дискурс, який турбує сучасну німецьку молодь, адже програми німецьких партій досить сильно афілійовані із заявленою та задекларованою ідеологією.

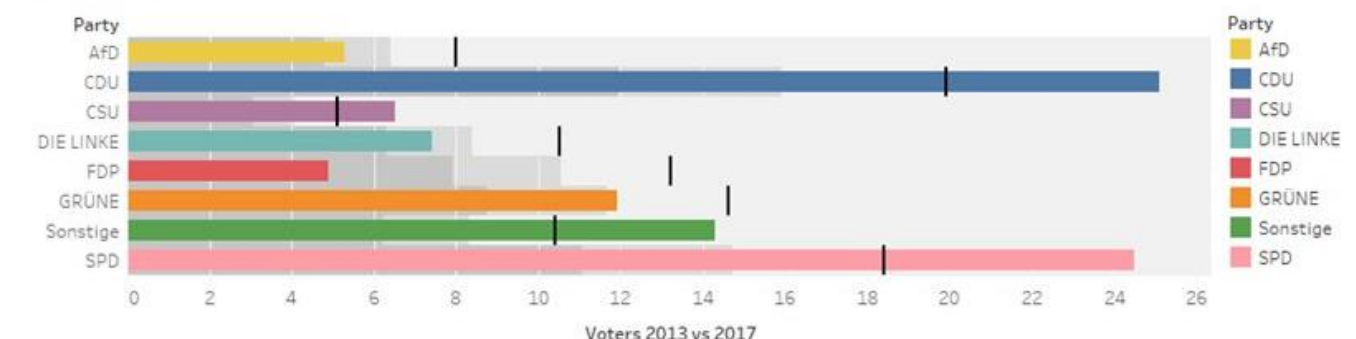
Для спостереження за електоральною поведінкою німецької молоді, ми застосовуємо метод графічної візуалізації даних. Метод візуалізації даних дозволить нам застосувати компаративістський підхід з метою визначення основних тенденцій трансформації політичних преференцій. Візуалізація даних - це графічне зображення інформації та даних⁴¹. Метод візуалізації даних дозволяє досліджувати та пояснювати дані за допомогою програмних систем, що забезпечують статичне або інтерактивне візуальне зображення за допомогою різних візуальних елементів, у нашому випадку стовпчастих

⁴¹ Silva C. Data visualization methods. Journal of the Acoustical Society of America, Issue: 4, Volume: 140, 2016. pp. 3378-3378.

діаграм. Інструменти візуалізації даних забезпечують доступний спосіб бачити та розуміти тенденції, формати та структури даних. З точки зору когнітивної системи, людині легше сприймати зображення та яскраві кольори. Тому, графічне представлення та порівняння результатів виборів до Бундестагу та Європарламенту допоможе нам виокремити тенденції та передумови трансформації національної ідентичності сучасної німецької молоді. Саме форма стовпчастих діаграм, накладених один на одну, допоможе нам чітко простежити зміну результатів кожної із партій у 2017 році, у порівнянні до 2013 року. Графіки дозволять ідентифікувати тенденції щодо зміни спектру політичних поглядів сучасної німецької молоді, та перевірити гіпотезу нашого дослідження, щодо праворадикалізації сучасної німецької молоді.

Для візуалізації даних виборів до Бундестагу у 2013 та 2017 роках та виборів до Європарламенту у 2014 і 2019 роках, автори використовували програмне забезпечення Tableau. Перш за все, ми скопіювали дані від Федерального статистичного відомства Німеччини, а саме відсотковий розподіл усіх голосів, які віддали молоді люди на виборах до Бундестагу у 2013 та 2017 роках, в Excel. Потім ми транспортували відсотки в програмне забезпечення, і використали стовпчасті діаграми як елемент візуалізації даних. Різні кольори допомагають краще диференціювати партії.

Відсотковий розподіл голосів молоді (18-24 років) на парламентських виборах 2013 vs 2017

Sum of Voters 2013 vs 2017 for each Party. Color shows details about Party.

На графіку вище ми бачимо розподіл голосів молоді (18 – 24 роки), відданих за різні партії, на парламентських виборах 2013 та 2017 років. Різнокольорові стовпчики позначають розподіл голосів на виборах у 2013 році відповідно до різних партій. Чорні риси позначають розподіл голосів на парламентських виборах у 2017 році. Метод візуалізації даних дає нам можливість наочно продемонструвати драматичні зміни розподілу голосів, відданих за різні партії, у 2013 та 2017 роках.

Тож, як ми бачимо найбільша зміна розподілу голосів відбулася із FDP та, так звану «Grand coalition», CDU/CSU і SPD. Найбільшу кількість нових голосів отримала FDP, адже на виборах 2013 року партія отримала 4,9 % голосів молоді, у порівнянні до 13,2 % голосів у 2017 році. Після аналізу передвиборчої програми, представленої 2017 року, можна зробити висновок, що партія Вільних Демократів ідеологічно займає центристську позицію, та є орієнтованою на крупний бізнес, адже основними вузловими точками програми є діджиталізація, рівний доступ до освіти, лібералізацію економіки, захист прав людини та персональних даних, активну зовнішню політику, елімінація соціальних виплат⁴³. Партія виражає проукраїнські настрої. Тож, як ми бачимо підтримка партії на виборах у 2017 році зросла більш ніж удвічі, у порівнянні з 2013 роком, що свідчить про посилення позицій опозиції до великої коаліції⁴⁴. Партія Вільних Демократів - основний противник зелених.

Найбільше на виборах 2017 року втратила «велика коаліція» CDU/CSU і SPD, 5,2%, 1,4%, 6,1% голосів відповідно. 2,7% нових голосів набрали Зелені. Підтримка молоддю AfD зросла з 5,3% до 8%, що є ідентичним результатом до партії Зелених. Ліві (Die Linke) збільшили свій електорат серед молоді на 3,1%.

⁴² Wahl zum 19. Deutschen Bundestag am 24. September 2017. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.bundeswahlleiter.de/en/dam/jcr/e0d2b01f-32ff-40f0-ba9f-50b5f761bb22/btw17_heft4.pdf

⁴³ Offizieller Website „Freie Demokraten“. Programm 2017. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.fdp.de/programm/denken-wir-neu>

⁴⁴ Finkenwirth A. FDP. Und jetzt? Die Zeit. 2017. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2017-09/fdp-bundestagswahl-christian-lindner-wahlparty>

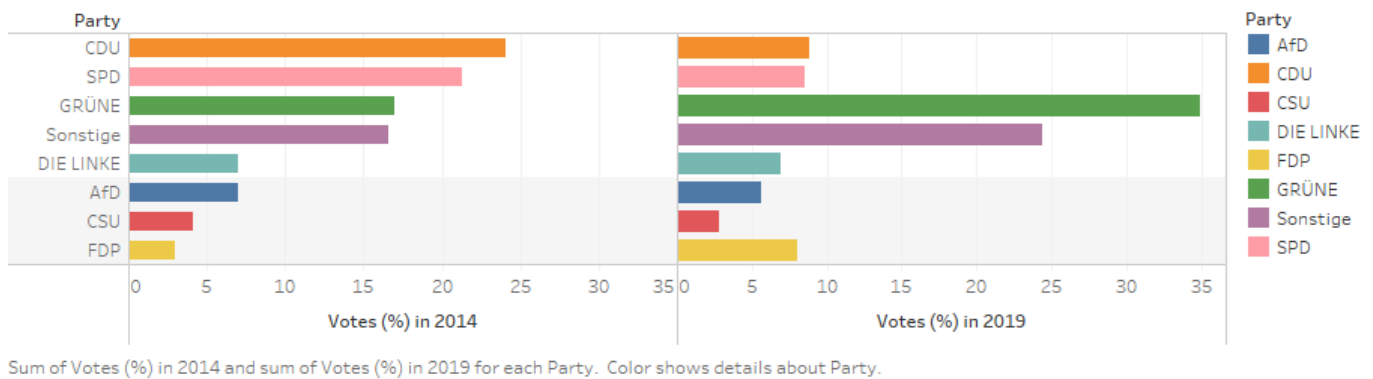
Результати виборів яскраво демонструють політичну диверсифікацію в залежності від федеральної землі. По всій території Німеччини високі показники мають Християнські Демократи, особливо в південних землях, в Баварії (CSU) та Баден – Вютемберзі (CDU). Також, на півдні серед молоді мають підтримку Зелені та Вільні Демократи. Схожа ситуація склалася на півночі, де підтримку серед молоді окрім Християнських Демократів мають Зелені та Вільні Демократи. На Сході в Передній Померанії та Бранденбурзі найбільшу підтримку мають Ліві, які мають найвищі показники в Берліні, та Зелені. Молодий електорат двох східних федеральних земель, Саксонії та Тюрингії, віддають найбільшу кількість голосів за AfD, 20% та 17% відповідно. Саме ці землі здійснюють найбільшу підтримку праворадикальній партії по всій Німеччині. На Заході можна спостерігати найбільшу електоральну підтримку християнсько – демократичній партії та партії Вільних Демократів.

Отже, як ми бачимо, що землі, де зосереджений великий капітал, та економіка яких є досить розвиненою, на півночі, заході та півдні, найбільшу підтримку мають Християнські Демократи та Вільні Демократи, які підтримують великий бізнес. Цікаво, що підтримку Зелених серед молоді ми можемо спостерігати в усіх землях, що свідчить про актуальність цієї теми серед вікової групи 18-24. На Сході, на території колишньої НДР, не дивно, що ми спостерігаємо велику популярність Die Linke, що також характерне для великих міст, таких як Гамбург та Берлін, 15,2% і 20,4% відповідно. Саксонія й Тюрингія створюють найбільшу кількість електорату для AfD, що не дивно, адже ця територія переповнена емігрантами з Росії, та, загалом, там активно діє проросійський дискурс⁴⁵.

Для дослідження трансформації європейської ідентичності сучасної німецької молоді, автори застосовують метод спостереження за її електоральною поведінкою на виборах до Європарламенту у 2014 та 2019 роках.

⁴⁵ Welt. In diesem Bundesland hat sich die Zahl der Migranten mehr als verdoppelt. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article167287260/In-diesem-Bundesland-hat-sich-die-Zahl-der-Migranten-mehr-als-verdoppelt.html>

Відсотковий розподіл голосів молоді (18-24) на виборах до Європарламенту 2014 vs 2019

Офіційні дані Федерального статистичного відомства Німеччини⁴⁶

На графіку вище ми бачимо розподіл голосів молоді (18 – 24 роки), відданих за німецькі партії на виборах до Європейського парламенту 2014 та 2019 років. За результатами виборів партії отримають місця в Європейському парламенті. Порівняльний аналіз результатів виборів 2014 та 2019 років демонструє, що найбільша втрата голосів відбулася у CDU та SPD. Подвоїлися результати зелених, з 17% у 2014 році, до 35% у 2019 році, що свідчить про формування потужного екологічного дискурсу серед німецької молоді, цей феномен ми пояснимо більш детально у наступному розділі. Також, подвоїлися голоси, віддані за вільних демократів, з 3% у 2014 році, до 8% у 2019 році, але в абсолютних значеннях ці показники не є високими.

Таким чином, спостереження за результатами виборів 2013 та 2017 років продемонстрували нам падіння обсягів відданих голосів за партії, представники яких очолювали уряд з 2013 року, а саме CDU та SPD. Значно збільшили свій електорат вільні демократи, FDP та Die Linke та Зелені. На 3% більше набрала праворадикальна партія AfD за рахунок виборців зі східних регіонів. На виборах до Європарламенту Зелені подвоїли голоси, що свідчить про формування потужного екологічного дискурсу серед молоді, який вони асоціюють його з наднаціональною проблемою, що є об'єднуючим фактором для усієї Європи.

⁴⁶ Europawahl 2019. Heft 4 Wahlbeteiligung und Stimmabgabe nach Geschlecht und Altersgruppen. https://www.bundeswahlleiter.de/dam/jcr/b1ddce0c-d4b7-4020-9059-7357d1d8744e/ew19_heft4.pdf

Розділ 3. Результати дослідження ідентичнісного зсуву німецької молоді та їх інтерпретація

3.1. Міграційна криза як каталізатор трансформації національної ідентичності сучасної німецької молоді

Графіки результатів виборів до Бундестагу у 2013 та 2017 році демонструють, що міграційна криза не стала приводом для збільшення популярності праворадикальних партій серед молоді. Навпаки, голоси за вільних демократів, програма яких містила положення про інтеграцію біженців [Додаток В], лібералізацію економіки, проти цензури, за захист особистих даних, подвоїлися. Також, велику підтримку серед молоді отримали Ліві, Die Linke, посткомуністична партія, яка утворилася у 2007 році, в результаті об'єднання Партії демократичного соціалізму Виборчою альтернативою за працю і соціальну справедливість, і представляє класичну соціалістичну ідеологію⁴⁷. Не дивно, що Ліві отримали широку підтримку серед молоді по всій Німеччині, адже їх позиція перед виборами 2017 року, а саме соціальна справедливість, соціальне забезпечення, роззброєння та мир, солідарність, та захист меншин, репрезентує основні настрої, які переживає сучасна німецька молодь. Соціалізм завжди був важливою частиною німецької національної ідентичності, більше того, Ліві пропонують конструювання мирне обличчя німецької національної ідентичності, що є цікавим для молоді. Також, Ліві не обходять увагою питання захисту навколишнього середовища, що є надзвичайно важливим для сучасної німецької молоді⁴⁸.

Як зазначає Е. Лагенбахер⁴⁹, Ліві та Зелені партії виявилися найбільш активними у майже всіх областях, й яких ХДС / ХСС, а тим паче AfD, зокрема що стосується питання ЛГБТ спільноти, включаючи права на шлюб та сім'ю, антидискримінаційні заходи, здоров'я та формування позитивного сприйняття в

⁴⁷ Welcome. Die Linke: веб-сайт. URL: <https://en.die-linke.de/welcome/>

⁴⁸ Positionen. Die Linke: веб-сайт. URL: <https://archiv-wahlen.die-linke.de/bundestagswahl-2017/positionen/>

⁴⁹ Lagenbacher E. Introduction: politics and power after the 2017 Bundestag Election. German Politics and Society, Issue: 2, Volume: 36, 2018, pp. 1-4.

суспільстві. Таким чином, сучасна німецька молоді є цільовою аудиторією лівих партій, саме завдяки їх інклюзивній риториці та постмодерним цінностям. Німецький середній клас більше не вірить у щасливе соціалістичне майбутнє, яке пропонують ліві, також, їх не так цікавлять постмодерні цінності та право на самовиявлення, які пропонують зелені, тому вони є цільовою аудиторією правого крила Бундестагу - (CDU/CSU, AfD).

Падіння популярності великої коаліції на виборах 2017 серед молоді можна пояснити тим фактом, що це партія влади, тому є підстави для незадоволеності їх політикою та розчарування. Також, Християнські Демократи не пропонують рішень проблем, які є надзвичайно актуальними для молоді, а саме проблема екології. На півдні країни, у Баварії та Баден-Вютембурзі, можна спостерігати більшу підтримку ХДС/ХСС. Цей феномен можна пояснити значним католицьким впливом⁵⁰.

Втрата голосів соціалістами, SPD, відбулася внаслідок ряду поступок, на які погодилася партія, аби тільки залишитися частиною великої коаліції. Детальний аналіз коаліційної угоди демонструє, що пріоритети Християнських Демократів були основними та більшість з них було прийнято, особливо в соціальній політиці, більше того соціалісти не змогли просунути свій порядок денний щодо міграційних питань⁵¹.

Г. Моммзен теж зазначає⁵², що після гучних студентських протестів та загального поширення лівих ідеологій у 70-80 хх. рр. XX століття, ліві партії поступово виходять з режиму ізоляції. У сучасному німецькому політичному середовищі відбувається друга хвиля нових лівих, адже їх заклики до конструювання національної ідентичності через процеси демократизації та мирні соціально-політичні рухи, резонують в суспільстві. Також, автор

⁵⁰ Religionszugehörigkeit der Deutschen nach Bundesländern im Jahr 2011. Statista: веб-сайт. URL: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/201622/umfrage/religionszugehoerigkeit-der-deutschen-nach-bundeslaendern/> (дата звернення: 12.05.2020).

⁵¹ Lagenbacher E. Introduction: politics and power after the 2017 Bundestag Election. *German Politics and Society*, Issue: 2, Volume: 36, 2018, pp. 1-4.

⁵² Mommsen, Hans. "History and National Identity: The Case of Germany." *German Studies Review*, vol. 6, no. 3, 1983, pp. 564–565.

зазначає, що присутність на порядку денному нових лівих національного питання, що все таки актуалізувалося після міграційної кризи, підтримка молоді буде більшою, адже національний дискурс зміщено з питання старої Німецько-Пруської традиції. Таким чином, ми можемо підтвердити нашу гіпотезу, що після міграційної кризи 2015 року не сталося праворадикалізації політичних поглядів сучасної німецької молоді. Навпаки, програма та риторика лівих партій знайшла більшу підтримку серед цієї частини електорату.

Як ми визначили, зміст національної ідентичності сучасної німецької молоді має ліву траєкторію, тому ми можемо стверджувати про інклюзивність німецького суспільства, особливо серед молоді. Матеріали Федерального відомства з питань міграції, біженців та інтеграції, діяльність Федерального відомства з питань політичної освіти [Додаток Б]⁵³, політика уряду Меркель та її реакція на закиди щодо несправедливої міграційної політики щодо валасного населення, демонструє, що німецький уряд використовує консенсусний підхід до формування національної ідентичності. Якщо проаналізувати збірку заходів Федерального уряду щодо поширення мови та інтеграції, то можна зробити висновок, що уряд активно залучає різні вразливі групи, перш за все біженців та мігрантів, до вивчення мови, шляхом забезпечення безкоштовних курсів, працевлаштування, здобуття професійної освіти, та навіть забезпечує доступ до вищої освіти шляхом різних запровадження різних програм, доступ до курсів щодо способу життя в Німеччині, де шукачі притулку, з бажанням інтеграції, мають змогу набути усі важливі суспільні навички, наприклад, як сплачувати податки⁵⁴.

Концепція громадянської національної ідентичності – це інститут, який є легітимний в німецькому суспільстві. Як зазначає Р. Максвелл⁵⁵, інтеграція через вивчення мови та, особливо, легальне працевлаштування – це найпотужніший

⁵³ Lernen. Bundeszentrale für politische Ausbildung: веб-сайт. URL: <https://www.bpb.de/lernen/>

⁵⁴ Die Bundesregierung. Darstellung der Maßnahmen der Bundesregierung zur Sprachförderung und Integration 2019. Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.bmbf.de/files/P123772_Zarbock_Bundesregierung_Sprachfoerderung_barrierefrei_UA_FINAL.pdf

⁵⁵ Maxwell, R. Occupations, National Identity, and Immigrant Integration. Comparative Political Studies, vol. 50, no. 2, Feb. 2017, pp. 232–263.

інструмент формування громадянської національної ідентичності, тим паче, що великі обсяги робочої сили, яку складають біженці та мігранти дають можливість німецькій економіці розширюватися, тому націленість уряду на їх інтеграцію є раціональною політикою. Історичне підґрунтя для формування громадянської моделі національної ідентичності сформувалося ще за часів існування НДР і ФРН.

Як зазначає Г. Цайгер⁵⁶, у 1971 році новий Перший Секретар, Ерік Хонекер, заявив, що у НДР сформувалася соціалістична нація, яка не має жодної прив'язки до етносу. Таким чином, партійне керівництво намагалось легітимізувати існування незалежної НДР. У 1972 році було підписано Основний Договір між НДР та ФРН, у якому, за ініціативи керівництва НДР, не було задекларовано жодної відсилки до поняття «німецької нації». Навіть у Конституції НДР 1974 року, аби заперечити будь-який стосунок до ФРН, НДР була позначена замість «соціалістичної держави німецького народу», як «соціалістична держава робітників та фермерів». Процес «де-германізації» відбувався навіть шляхом перейменування будівель та вулиць. Як бачимо, чисто соціалістична нація – це штучно сконструйований концепт, який, з іншого боку, навпаки, викликав посилення національної ідентичності німців.

Після 1975 року керівництво соціалістичної партії почало розмежовувати національність та громадянство, схожа ситуація склалася й в Радянському Союзі, коли аусвайси містили графу громадянство, що і було наслідком конструювання ідентичності соціалістичного громадянина, та графу етнічна національність, в НДР були німці (або Sorb).

Тож як ми бачимо, історичні передумови заклали базис для розшарування національної ідентичності німців. Проведені нами глибинні інтерв'ю⁵⁷ у межах країни, продемонстрували таку ж тенденцію щодо національної ідентичності

⁵⁶ Zieger G. Die Haltung von SED und DDR zur Einheit Deutschlands. Cologne: 1987, pp. 188-189.

⁵⁷ Низку глибинних інтерв'ю було проведено протягом періоду січня-вересня 2019 року, під час спілкування з німецькими студентами по обміну в Україні, зі студентами Вільного Університету Берліна, під час студентського проекту в Саксонії, де відбулося спілкування із студентами з Гамбурга (Північна Німеччина) та Дрездена (Східна Німеччина).

німецької молоді. Адже, поширеною відповіддю на питання про національну самоідентифікацію, були твердження, що в межах крани молоді люди відчувають належність до землі, де вони народилися та вирости, на майданчиках Європейського Союзу, вони відчувають себе представниками Німеччини, а за межами Європейського Союзу, вони б асоціювали себе з європейцями. Тобто, інтерв'ю нам чітко продемонстрували розшарування національної ідентичності німецької молоді на три шари: земельна ідентичність, ідентичність німця та європейська ідентичність.

Одночасно, електоральна поведінка німецької молоді свідчить про факт існування «стіни в головах». Берлінський мур, який було збудовано у 1961 році, для НДР був способом захисту від «нацистського Заходу», для ФРН відіграв роль міграційного буферу. Тому, ідеологічний розкол, який відбувся у післявоєнний час у суспільстві етнічних німців, досі залишається основою кризи національної ідентичності сучасних німців. Не дивно, що на Заході, на території колишньої американської ФРН, серед молоді набирають популярності партії, Вільні Демократи, Зелені, Пірати, які пропонують постмодерні цінності, такі як свобода, захист особистих даних, збереження навколишнього середовища, право кожного на власну культурну ідентичність. Навпаки, Схід забезпечив електорат праворадикальній AfD, що виступає за закриття кордонів, пропонує ксенофобські гасла, та експлуатує націоналістичну риторику. Попри розкол, ми можемо спостерігати збільшення популярності саме лівих партій, Die Linke та Зелених, серед молоді по всій Німеччині. І це спостереження, спростовує твердження, що було частиною великого дискурсу, про неймовірну популярність праворадикальної партії в Німеччині та радикалізацію правих поглядів серед молоді. Наше дослідження продемонструвало, що молодь навпаки, надає перевагу партіям, які представляють ліву ідеологію. Що доводить, що міграційна криза стала каталізатором ще більшої поляризації між Сходом і Заходом, адже у першому випадку молодь демонструє праворадикальні погляди та повертається до націоналістичної риторики, і

навпаки, молодь Заходу приймає стратегію комунікативної демократії, що передбачає громадянську національну ідентичність. Але, як зазначав наш респондент, Хінріх Бонін, ідентичності, які не мають кордонів, такі як захист навколишнього середовища, солідарність, вегетаріанство, рейв культура, можуть стати основою для конструювання метамодерної ідентичності «нових німців»⁵⁸, що, можливо, у перспективі, зможе зруйнувати «стіну у головах». Також, мобільність молодих людей, може сприяти формуванню єдиної національної ідентичності. Прикладом є студентка Лейпцизького Університету, Єлена Роджерс, одна із наших респонденток, яка народилася і пройшла перші етапи соціалізації в Кельні, навчатися поїхала в Ляйпциг, на Східну Німеччину, як вона зазначила, її ідентичність вже трансформувалася, у неї немає чіткої прив'язки до землі, де вона народилася.

Не дивно, що популярність праворадикальних рухів та правопопулістської партії AfD проявилася саме на Сході, адже в післявоєнний період, суспільство НДР пройшло через денацифікацію від радянської влади, але водночас, контекст денацифікації полягав у тому, що соціалізм зміг перемогти нацизм, а на Західній, американській частині, нацизм досі можливий⁵⁹. Тоді як в ФРН, політика денацифікації проходила через конструювання відчуття сорому та намагання заглибити провину, та побудувати добросусідські відносини з іншими країнами Європи. Через те, що Соціалістична єдина партія Німеччини конструювала власний образ переможця над нацизмом, у східнонімецького суспільства не відбулося формування відчуття власної провини за злочини нацизму. Таким чином, риторика AfD проти мігрантів, проти політики уряду Меркель, яка лобіює інтереси Заходу, резонувала з місцевим електоратом.

Ще одним поясненням успіху AfD на Сході може бути гірша економічна ситуація регіону, у порівнянні із іншими регіонами Німеччини. Група

⁵⁸ Vermeulen T. and van den Akker R. Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*, Vol. 2, 2010. P. 14.

⁵⁹ McKay J. East German identity in the GDR. Eds. *East German Distinctiveness in a Unified Germany*. Birmingham: University of Birmingham Press, 2002. - pp. 15 - 27.

німецьких дослідників встановила⁶⁰ стійку кореляцію між збільшенням популярності праворадикальних партій та явищем міграції, але вони зазначають, що страх перед мігрантами багато чим залежить від побоювань втратити власну вигоду. Так як прийом мігрантів здійснює навантаження на державний бюджет, а також на доступ до соціальних послуг, таких як заклади освіти, медицини та інше, то мешканці більш бідних країн або регіонів будуть відчувати гостріше ситуацію нестабільності, яку можуть сконструювати великі потоки мігрантів.

Водночас Галла М. Вагнер А. та Цваймюллер Дж.⁶¹ знаходять негативну кореляцію між обсягами прийнятих країною мігрантів та популярністю праворадикальних партій. Німеччина була однією із країн, які проводили лояльну політику щодо мігрантів. Великі потоки біженців звернулися за прилистом до німецького уряду у 2015 році, і продовжують це робити у зв'язку з ескалацією конфлікту в Рояві у 2019 році. Таким чином, велика кількість біженців була інтегрована в німецьке суспільство. Квотна система для біженців від уряду є досить розвинутою, та покриває усі сфери соціального забезпечення індивіда, від медичних та освітніх послуг до користування публічним транспортом. Таким чином, тісний контакт німецького населення, в регіонах, де була дислокована велика кількість біженців, здійснив ефект прийняття та «олюднив» міфічний образ біженця-ісламіста, який активно конструювали політичні праворадикальні актори. Тому в Німеччині, на її переважній частині, окрім певних міст на Сході, не відбулося сплеску підтримки праворадикальних партій. І навпаки, країни, які насправді не приймали такі великі обсяги біженців, пережили ідентичнісну трансформацію у правому напрямку, наприклад, Угорщина⁶².

⁶⁰ Halla M., Wagner A., Zweimüller J., Immigration and Voting for the Far Right, Journal of the European Economic Association, Volume 15, Issue 6, December 2017, pp. 1341–1385.

⁶¹ Halla M., Wagner A., Zweimüller J., Immigration and Voting for the Far Right, Journal of the European Economic Association, Volume 15, Issue 6, December 2017, pp. 1341–1385.

⁶² BBC News. Migration in charts. 2018. Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/world-europe-44660699>

Спостереження за результатами виборів до Бундестагу 2013 та 2017 року демонструють, що молодь у Північній Вестфалії, з центром у Кельні, віддала найбільше голосів за партії влади CDU та SPD, 38% та 31% відповідно, а Die Linke, FDP та AfD майже не отримали підтримки, хоча саме на цій землі було розміщено найбільшу кількість біженців, і можна було прогнозувати падіння популярності правлячих партій, та збільшення впливу праворадикальної партії. І як ми вже зазначали, що найбільшу підтримку AfD отримала в Саксонії, Тюрингії та Саксонії – Анхальт, при тому, що саме ці землі прийняли найменшу кількість біженців у порівнянні з іншими регіонами⁶³.

3.2. Екологічний дискурс як складова національної та європейської ідентичностей сучасної німецької молоді

Результати виборів, а саме голоси за Зелених, в залежності від землі не дуже різняться. Але все ж незначну перевагу Зелених на західній Німеччині можна пояснити тим фактом, що західнонімецькі землі багатші та більш економічно розвинуті, тому місцева молодь знаходиться у постматеріалістичному політичному дискурсі. Такий відсотковий стрибок Зелених на виборах до Європейського парламенту у 2019 році, у порівнянні з 2014 роком, можна пояснити твердженням, що було поширеним серед наших респондентів. Багато молодих людей зазначали, що проблема зміни навколишнього середовища є транснаціональною, тому й вплинути на неї можна ефективніше на наднаціональному рівні, і саме Європейський Союз є наднаціональною організацією.

Ми не бачимо чіткої атомізації політичних поглядів молоді щодо внутрішньої політики, адже саме партії центристів, зелених і лівих та праворадикалів розділи голоси, які втратила велика коаліція у 2017 році. Зовсім інша ситуація відбувається на виборах до Європарламенту, де Зелені отримують колосальну кількість нового молодого електорату. Така тенденція свідчить, про настрій

⁶³ Anzahl der Asylanträge (Erstanträge) in Deutschland nach Bundesländern im Jahr 2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/451902/umfrage/asylantraege-in-deutschland-nach-bundeslaendern/>

молоді, що Європейський Союз не має регулювати національну політику, а сконцентруватися на наднаціональних питаннях, таких як захист навколишнього середовища. Як зазначав Хінріх Бонін, дискурс необхідності захисту навколишнього середовища може стати основою для конструювання нової Європейської ідентичності, адже саме такі погляди не мають кордонів та є транснаціональними.

Загалом, Німеччина залишається одним із центральних суб'єктів політики у Європейському Союзі, і риторика європейської інтеграції є домінантною в програмі урядової партії, та політиці уряду загалом [Додаток Г].

3.3. Концепція «нових німців» та зміна парадигми сприйняття політичних процесів

Із концепцією «нових німців» ми вперше стикнулися під час глибинного інтерв'ю з Хінріком Боніним [Додаток Д]⁶⁴, студентом із Бремена, який виріс у Гамбургу в середньостатистичній німецькій родині. «Нові німці» - це молоді люди, переважно із Західної частини Німеччини, які вирости в сім'ях німецького середнього класу. Очевидно, що матеріальні блага не є центральними для представників цього покоління, також їх більше не цікавить «німецьке національне питання», тому їх турбують проблеми загальнолюдського масштабу. Соціологічний портрет такої молодої людини можна описати так: екологічний активіст, вивчає соціально-поведінкові науки в університеті, бере участь у масових протестах щодо багатьох питань від фемінізму до захисту курдів в Сирії, до життєвих планів такої людини не відноситься створення традиційної сім'ї, голосує за партію Зелених або Лівих та демонструє ліві погляди, критикує політику Трампа. Усі ці характеристики демонструють, що трансформація ідентичності молодих людей в Німеччині відбулася, але її вектор направлений, скоріше, на поширення лівих поглядів, аніж в праворадикальних, як це часто демонструють медіа.

⁶⁴ Див. транскрипт інтерв'ю.

Теорія Р. Інглхарта⁶⁵ про співвідношення соціально-матеріального розвитку людства та ієрархії цінностей, містить положення, що тривалі періоди економічного благополуччя будуть сприяти поширенню пост матеріалістичних цінностей, і економічний спад буде перешкоджати цьому процесу. Соціально-економічне благополуччя дає індивіду відчуття екзистенційної безпеки, що вже в свою чергу стимулює відхід від «матеріалістичних» цінностей (де наголос на фізичну безпеку – виживання) до «постматеріалістичних» (прагнення до самовираження та якості життя). «Постмодернізація» для Р. Інглхарта – один з аспектів більш широкого здвигу в культурній парадигмі, частинами якої також є політична участь, гендерна рівність, прагнення до суб'єктивного щастя, зміна сприйняття релігійності.

Саме такий феномен ми спостерігаємо серед німецької молоді, адже тривалий період економічного благополуччя, сприяв поширенню постмодерних цінностей. Екологічні рухи, які є дуже активними в Німеччині, також, саме Німеччина є центром рейв культури у світі. Навіть електоральна поведінка сучасної німецької молоді, а саме значне збільшення популярності Зелених та Лівих, підтримка партії Піратів, програми яких побудовані на постмодерних цінностях, на прагненні забезпечити волевиявлення та захистити культурну ідентичність, свідчить про формування іншого покоління «нових німців», частина яких не стане класичними представниками німецького середнього класу в майбутньому. Для покоління постмодерну економічна стабільність важлива, але не є достатньою для суб'єктивного відчуття щастя⁶⁶. Таким чином, і національна ідентичність вже не зможе існувати в рамках етнічного населення. Молоді люди, які соціалізуються в мультикультурних та мультиетнічних мегаполісах, навчаються в ліберальних університетах, не одним семестр проводять закордоном, не зможуть сформувати етнічну модель національної ідентичності. Тому, сучасна німецька молодь ідентифікує себе як

⁶⁵ Инглхарт Р. Постмодерн: Меняющиеся ценности и изменяющиеся общества//Полис, 1997, №4. С. 18 – 28.

⁶⁶ Schwarz H. Shalom. Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests. *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol: 25, Issue: C, 1992. Pp. 1-65.

німецьких громадян, можлива ідентичнісна прив'язка до землі або регіону, де вони народилися, ну і звичайно, вони відчують себе громадянами Європейського Союзу, кого об'єднують спільні цілі та політичні погляди.

Висновки

У ході нашого дослідження ми прийшли до ряду висновків:

1. Щодо теоретичної концептуалізації поняття ідентичність, можна зробити висновок, із проведеного нами дослідження, що ідентичність – це процес, вона постійно знаходиться у стані трансформації, як реакції на зовнішні чинники та навколишнє середовище. Тому, дослідження національної ідентичності – це фіксація актуальної рамки самосприйняття нації, або певної групи населення.
2. Застосування методу глибинного інтерв'ю, яке ми провели з Хінріхом Боніним, студентом, еко-активістом із Бремена, та історичний метод, яким ми застосували для аналізу процесу формування національної ідентичності німців, продемонстрували феномен розшарування ідентичності німецького населення, а саме на земельну ідентичність (я – північний німець), громадянську національну ідентичність (я – громадянин ФРН), та Європейську ідентичність (спільні політичні та культурні цінності на континенті).
3. Ми продемонстрували, що міграційна криза – це продукт боротьби дискурсів про мігрантів, які заслужили, та які потребують допомоги. Активне висвітлення подій, пов'язаних із політикою уряду щодо надання притулку, та антиурядова риторика маргінальних праворадикальних політичних підприємців сконструювали стан «кризи». Конструктивістську природу явища «міграційної кризи» підтверджує той факт, що для Німеччини, та й Європи загалом, такі потоки біженців та мігрантів не були новими, адже у 70-80хх роках Німеччина прийняла велику кількість трудових мігрантів із Туреччини, у різні періоди великі міграційні потоки були спричинені розпадом Радянського Союзу, війною в Югославії, східним розширенням Європейського Союзу. Маргінальні політичні актори використали міф про «кризу» та «ісламізацію заходу», аби мобілізувати електорат.

4. Спостереження за результатами виборів до Бундестагу забезпечило емпіричне підґрунтя для підтвердження сформульованої гіпотези, що після міграційної кризи 2015 року не відбулося праворадикалізації політичних поглядів сучасної німецької молоді. Електоральна поведінка молоді (18-24 роки) навпаки демонструє прихильність до лівого політичного крила, адже на території усієї Німеччини збільшилася підтримка Лівих та Зелених. Таким чином, зміст національної ідентичності сучасної німецької молоді не маж правого політичного спрямування.

Аналіз електоральної поведінки молоді на виборах до Бундестагу у 2013 та 2017 роках свідчить про атомізацію політичних поглядів молоді зі Сходу та із Заходу. Результати виборів свідчать, що основний електорат праворадикальної партії AfD знаходиться на території Східної Німеччини, Саксонія, особливо місто Дрезден, Тюрингія, Саксонія – Анхальт, що демонструє збереження «стіни в головах» серед німецького населення.

5. Отже, суть національної ідентичності німецької молоді полягає у тривимірному само сприйнятті (земля – країна - Європа), на основі лівоорієнтованих політичних поглядах, основою яких є постмодерні цінності. Аналіз урядової політики, звітів та фотоматеріалів, дає нам підґрунтя стверджувати, що уряд Федеративної Республіки Німеччина використовує комунікативну стратегію інтеграції мігрантів, біженців та інших вразливих груп. Лівоорієнтовані погляди сучасної німецької молоді теж свідчать про існування інклюзивного суспільства, яке готове взаємодіяти та поділяти громадянську національну ідентичність з неетнічними німцями.

Популярність право радикальної партії AfD на території Східної Німеччини можна пояснити такими факторами: 1). Федеральні землі, Саксонія, Тюрингія та Саксонія – Анхальт, які прийняли найменшу кількість біженців, резонували найбільше із націоналістичною риторикою та закидами про небезпеку ісламізації заходу, через неконтактність з біженцями. Образ загадкового «біженця-екстриміста» породжує страх та

посилення ефекту «ми-вони». Навпаки, молодь, яка проживає на землях, які прийняли найбільшу кількість біженців, як Баварія, Північна Вестфалія, Баден – Вюстенберг, продемонстрували найбільшу підтримку партії влади ХДС/ХСС, та найменшу - AfD. 2). Політика антинацизму в НДР, була спрямована на конструювання дискурсу про соціалізм, який переміг нацизм, а не на усвідомлення та залагодження провини за злочини режиму Гітлера. Населення Східної Німеччини не знаходилося в дискурсі усвідомлення вини, тому не сформувалося негативне ставлення до націоналістичної риторики, як це сталося на Західній частині. 3). Страх перед мігрантами населення Східних земель залежить від побоювань втратити власну вигоду. Так як прийом мігрантів здійснює навантаження на державний бюджет, а також на доступ до соціальних послуг, то мешканці більш бідних країн або регіонів будуть відчувати гостріше ситуацію нестабільності, яку можуть сконструювати великі потоки мігрантів.

Одним із центральних наративів європейської ідентичності сучасної німецької молоді є екологічний дискурс, що демонструють результати виборів до Європарламенту у 2019 році, де Зелені подвоїли електоральні результати у порівнянні з 2014 роком. Із глибинного інтерв'ю можна виділити тезу, що проблема зміни навколишнього середовища є транснаціональною, тому й вплинути на неї можна ефективніше на наднаціональному рівні, і саме Європейський Союз є наднаціональною організацією, а також, дискурс необхідності захисту навколишнього середовища може стати основою для успішної трансформації Європейської ідентичності, адже саме такі погляди не мають кордонів та є транснаціональними.

Основою національної ідентичності сучасної німецької молоді є постмодерні цінності, такі як свобода самовираження, рівність, захист культурної ідентичності, захист приватних даних та інформації, захист навколишнього середовища та допомога мігрантам, про що свідчить популярність лівих та ліберальних партій серед молоді по всій Німеччині.

Такі постмодерні цінності є змістом громадянської національної ідентичності сучасної німецької молоді, яка пройшла перший та другий етапи соціалізації в економічно розвинутій країні, із високим ступенем інтеграції у глобальну культуру. Відчуття екзистенційної безпеки, у зв'язку із достатком, сформували стійкі постмодерні цінності, та прагнення до альтруїстичної дії, як захист біженців, тому міграційна криза стала каталізатором до двох тенденцій: посилення націоналістичної риторики на Сході, та укріплення інклюзивної риторики на Заході.

Попри, різні тенденції реакції на міграційну кризу, поширення постмодерних цінностей, таких як захист навколишнього середовища, відбулося рівномірно серед усіх частин Німеччини, про що свідчить електоральна поведінка осіб 18-24 на виборах до Бундестагу у 2017 році.

Список джерел та літератури:

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти: Міркування щодо походження та поширення націоналізму. - К.,: Критика, 2000. 263 с.
2. Габермас Ю. Громадянство і національна ідентичність// Умови громадянства: 36 ст./ Під редакцією Варта ван Спінбергена.- К., 2005.С.49-70.
3. Габермас Ю. До реконструкції історичного матеріалізму / Юрген Габермас. – Київ: Дух і літера, 2014. 320 с.
4. Гегель Г. Ф. В. Феноменология духа. – М. : Академический Проект, 2008. 767 с.
5. Гомза І. А. Суспільно-політичні рухи : навчальний посібник. – Київ : НаУКМА, 2018. 176 с.
6. Инглхарт Р. Постмодерн: Меняющиеся ценности и изменяющиеся общества//Полис, №4, 1997. С. 18 – 28.
7. Ібрагімова І. Питання ідентичності в політико-правовому контексті. Kennan Institute Kyiv Project, Конференція українських випускників програм наукового стажування у США Львів, 18 — Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2003. с. 61-66.
8. Національна ідентичність українців. Дилема культурного і соціально-політичного / С. Кисельов, А. Сальникова // Політичний менеджмент. — № 2, 2003. С. 31-40.
9. Ренесанс націоналізмів державних націй Західної Європи: Німеччина, Австрія, Італія / О. М. Сич // Гілея: науковий вісник. - Вип. 140(3), 2019. С. 48-54.
- 10.Рябов С. Політологія: словник понять і термінів. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2001. 96 с.
- 11.Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність. / П. Тарашук (пер.). — К. :Основи, 1994. 223 с.

- 12.Трегуб О.І. Німецька національна ідентичність після Другої світової війни: чинники динаміки, ідеологічні та культурні кордони [Текст] : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.05; Нац. ун-т "Києво-Могилян. акад.". - К., 2012. 229 с.
- 13.Трегуб, О. Формування колективної ідентичності у ФРН та НДР (1945-1990) [Текст] / О. Трегуб // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Політологія. Соціологія. Філософія / редкол.: М. Вегеш (гол. ред.), В. Андрущенко, О. Бабкіна та ін. – Ужгород: Видавництво УЖНУ «Говерла», – вип. 14, 2010. С. 241–247.
- 14.Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. Московские лекции. – М.: АО „КАМІ”, ИЦ Academia, 1995. С.216.
- 15.Хесле В. Кризис индивидуальной и коллективной идентичности. Вопросы философии.- №10, 1994. С. 112-123.
- 16.Alter P. Nationalism and German poitics after 1945. // Breuilly J. eds. The State of Germany. The national idea in the making, unmaking and remaking of a modern nation-state. – London, New York: Longman, 1992. 243 p.
- 17.Anzahl der Asylanträge (Erstanträge) in Deutschland nach Bundesländern im Jahr 2020. Statista: веб-сайт. URL: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/451902/umfrage/asylantraege-in-deutschland-nach-bundeslaendern/> (дата звернення: 11.05.2020).
18. Anzahl der Zuwanderer nach Deutschland von 1991 bis 2018. Statista: веб-сайт. URL: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/28347/umfrage/zuwanderung-nach-deutschland/> (дата звернення: 12.05.2020).
- 19.Banchoff, T. German identity and European integration. European Journal of International Relations 5(3), 1999. p. 259–289.
- 20.Banulescu-Bogdan, Natalia, and Susan Fratzke. 2015. “Europe’s Migration Crisis in Context: Why Now and What Next?” Migration Policy Institute website, September 24. URL: <http://www.migrationpolicy.org/article/europe-migration-crisis-context-why-now-and-what-next>. (дата звернення: 19.12.2019).
- 21.Darstellung der Maßnahmen der Bundesregierung zur Sprachförderung und Integration 2019. Die Bundesregierung: веб-сайт. URL:

- https://www.bmbf.de/files/P123772_Zarbock_Bundesregierung_Sprachf%C3%B6rderung_barrierefrei_UA_FINAL.pdf (дата звернення: 13.05.2020).
22. Die deutsche Wirtschaft auf einen Blick. Deutsche Bundesbank: веб-сайт. URL: <https://www.bundesbank.de/resource/blob/767314/a921bd8afee749c88d148184d71022e0/mL/001-grafiksammlung-pdf-data.pdf> (дата звернення: 16.04.2020).
23. Dossier Rechtstextremismus. Bundeszentrale für politische Bildung: веб-сайт. URL: <http://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/> (дата звернення: 20.02.2020).
24. Europawahl 2019. Heft 4 Wahlbeteiligung und Stimmabgabe nach Geschlecht und Altersgruppen. Die Bundesregierung: веб-сайт. URL: https://www.bundeswahlleiter.de/dam/jcr/b1ddce0c-d4b7-4020-90597357d1d8744e/ew19_heft4.pdf (дата звернення: 21.11.2019).
25. Europawahlen 2019: Rekordbeteiligung bei jungen Menschen. Europäisches Parlament: веб-сайт. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/de/press-room/20190923IPR61602/europawahlen-2019-rekordbeteiligung-bei-jungen-menschen> (дата звернення: 21.11.2019).
26. European public opinion three decades after the fall of communism. The European Union. Pew Research Center: веб-сайт. URL: <https://www.pewresearch.org/global/2019/10/14/the-european-union/> (дата звернення: 12.05.2020).
27. FDP. RTL. DE.: веб-сайт. URL: <https://www.rtl.de/themen/thema/fdp-t4103.html> (дата звернення: 11.05.2020).
28. Finkenwirth A. FDP. Und jetzt? 2017. Die Zeit: веб-сайт. URL: <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2017-09/fdp-bundestagswahl-christian-lindner-wahlparty> (дата звернення: 13.05.2020).
29. Gellner E. Culture, identity, and politics. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – pp. 189.
30. Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Phänomenologie des geistes. Gutenberg: веб-сайт. URL: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/6698/pg6698-images.html> (дата звернення: 20.02.2020).

31. Halla M., Wagner A., Zweimüller J., Immigration and Voting for the Far Right, *Journal of the European Economic Association*, Volume 15, Issue 6, December 2017, pp. 1341–1385.
32. Holmes, S.M., Castaneda, H. (2016) 'Representing the “European Refugee Crisis” in Germany and Beyond: Deservingness and Difference, Life and Death', *American Ethnologist* 43(1): pp. 12–24.
33. Investopedia. The Top 20 Economies in the World. Investopedia: веб-сайт. URL: <https://www.investopedia.com/insights/worlds-top-economies/> (дата звернення: 13.05.2020).
34. Jonathan Grix, Paul Cooke, eds. *East German Distinctiveness in a Unified Germany*. Birmingham: University of Birmingham Press, 2002. - pp. 169.
35. Lagenbacher E. Introduction: politics and power after the 2017 Bundestag Election. *German Politics and Society*, Issue: 2, Volume: 36, 2018, pp. 1-4.
36. Lepsius O. Human Dignity and the Downing of Aircraft: the German Federal Constitutional Court Strikes Down a Prominent Anti-terrorism Provision in the New Air-transport Security Act. *German law journal*: веб-сайт. URL: <http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=756> (дата звернення: 01.05.2020).
37. Lernen. Bundeszentrale für politische Ausbildung: веб-сайт. URL: <https://www.bpb.de/lernen/> (дата звернення: 12.05.2020).
38. Maxwell, R. Occupations, National Identity, and Immigrant Integration. *Comparative Political Studies*, vol. 50, no. 2, Feb. 2017, pp. 232–263.
39. McKay J. East German identity in the GDR. Eds. *East German Distinctiveness in a Unified Germany*. Birmingham: University of Birmingham Press, 2002. pp. 15 - 27.
40. Merritt A. J., Merritt R. L. *Public Opinion in Occupied Germany*. – Urbana: University of Illinois Press, 1970. 328 p.
41. Michael N. Barnett. *Power in global governance// Social constuctivism*. New York u.a. : Cambridge Univ. Press, 2005. с. 156-166.

42. Migration in charts, 2018. BBC News: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-44660699> (дата звернення: 20.02.2020).
43. Mommsen, Hans. "History and National Identity: The Case of Germany." *German Studies Review*, vol. 6, no. 3, 1983. pp. 559–582.
44. Official website of The United Nations, Department of Economic and Social Affairs. What does the UN mean by 'youth' and how does this definition differ from that given to children. United Nations: веб-сайт. URL: <https://www.un.org/development/desa/youth/what-we-do/faq.html> (дата звернення: 16.05.2020).
45. Programm 2017. Freie Demokraten: веб-сайт. URL: <https://www.fdp.de/programm/denken-wir-neu> (дата звернення: 12.05.2020).
46. Rebenstorf H., Weiss K. Characteristics of German Society — The Context in which Youth are Brought Up. In: Rebenstorf H. (eds) *Democratic Development?*. VS Verlag für Sozialwissenschaften. 2004. pp. 31-32.
47. Religionszugehörigkeit der Deutschen nach Bundesländern im Jahr 2011. Statista: веб-сайт. URL: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/201622/umfrage/religionszugehoerigkeit-der-deutschen-nach-bundeslaendern/> (дата звернення: 12.05.2020).
48. Schwarz H. Shalom. Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests. *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol: 25, Issue: C, 1992. Pp. 1-65.
49. Shapovalova O., "German Identity in the Context of the European Union Enlargement Eastward: A Step Closer to Germanness?". Master thesis – Carleton University. Ottawa, 2013. pp. 158.
50. Silva C. Data visualization methods. *Journal of the Acoustical Society of America*, Issue: 4, Volume: 140, 2016. pp. 3378-3378.
51. These 5 Countries Show How the European Far-Right Is Growing in Power. Time: веб-сайт. URL: <https://time.com/5395444/europe-far-right-italy-salvini-sweden-france-germany/> (дата звернення: 19.12.2019).

52. Vermeulen T. and van den Akker R. Notes on metamodernism. Journal of Aesthetics & Culture, Vol. 2, 2010. P. 1-14.
53. Wahl zum 19. Deutschen Bundestag am 24. September 2017. Die Bundesregierung: веб-сайт. URL: https://www.bundeswahlleiter.de/en/dam/jcr/e0d2b01f-32ff-40f0-ba9f-50b5f761bb22/btw17_heft4.pdf (дата звернення: 21.11.2019).
54. Welcome. Die Linke: веб-сайт. URL: <https://en.die-linke.de/welcome/> (дата звернення: 12.05.2020).
55. Welt. In diesem Bundesland hat sich die Zahl der Migranten mehr als verdoppelt. Welt: веб-сайт. URL: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article167287260/In-diesem-Bundesland-hat-sich-die-Zahl-der-Migranten-mehr-als-verdoppelt.html> (дата звернення: 12.05.2020).
56. Wolfgang Kruse. Dossier das deutsche Kaiserreich. Bundeszentrale für politische Bildung: веб-сайт. URL: <http://www.bpb.de/geschichte/deutsche-geschichte/kaiserreich/138914/aeussere-und-innere-reichsgruendung> (дата звернення: 21.11.2019).
57. Zieger G. Die Haltung von SED und DDR zur Einheit Deutschlands. Cologne: 1987, pp. 188-189.

Додатки

Додаток А.1.3. Реклама Федерального відомства з питань міграції, біженців та інтеграції з особистого архіву м. Берлін 2019 рік.

www.einbuengerung.nrw.de

Christianne Champa
aus Venezuela, Auszubildende,
2002 eingebürgert

Sharif El Omari
aus Libanon, Auszubildender,
2005 eingebürgert

Nina Heo
aus Korea, Zahnärztin,
2002 eingebürgert

Imet Catic
aus Bosnien, IT-Mitarbeiterin,
2012 eingebürgert

Smiljana Kaiser
aus Kroatien, Lehrerin, 2014 eingebürgert

Tugba Göksu
aus der Türkei, Studentin, Journalistin,
Einkaufsprüfung, 2014 eingebürgert

Irina Gross
aus der Ukraine, Zahnärztin,
2005 eingebürgert

Sadik Cicin
aus der Türkei, Ingenieur,
2015 eingebürgert

Magda Ujner
aus Rumänien, Lehrerin und Autorin,
2012 eingebürgert

Carlos-Ostano Schaffly Garcia
aus Spanien, Buchhändler, 1993 eingebürgert

Adewunmi Adebawale
aus Nigeria, Studentin, 1995 eingebürgert

100% ZUHAUSE

**Nordrhein-Westfalen:
Hier sind wir zuhause!**

Gleichberechtigt: Wir können wählen und gewählt werden, in viele Länder visumfrei reisen und Berufe frei ausüben. Seien auch Sie 100% dabei.

Die Landesregierung
Nordrhein-Westfalen

Додаток Б.3.1. Матеріали Федерального відомства з питань політичної освіти.

Переклад Основного Закону ФРН арабською мовою.

Falter Extra

bpb Bundeszentrale für politische Bildung

المركز الاتحادي للتربية المدنية

Grundrechte

Auszug aus dem Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Artikel 1–19 GG und Artikel 20 GG)

الحقوق الأساسية

مقتطف من القانون الأساسي لجمهورية ألمانيا الاتحادية (المواد ١–١٩ و ٢٠ من القانون الأساسي)

→ **Artikel 20**
VERFASSUNGSGRUNDSÄTZE

Die Bundesrepublik Deutschland ist ein demokratischer und sozialer Bundesstaat.

Artikel 20 / Verfassungsgrundsätze / Widerstandsrecht / Absatz 1

Alle Staatsgewalt geht vom Volke aus.

Artikel 20 / Verfassungsgrundsätze / Widerstandsrecht / Absatz 2

جمهورية ألمانيا الاتحادية هي دولة اتحادية ديمقراطية واجتماعية.

المادة ٢٠ / المبادئ الدستورية / حق المقاومة / الفقرة ١

الشعب هو مصدر جميع سلطات الدولة.

المادة ٢٠ / المبادئ الدستورية / حق المقاومة / الفقرة ٢

Das neue Einwanderungs-Gesetz:

- Soll **Flüchtlinge** schützen.

Das sind Menschen aus anderen Ländern.

Sie kommen nach Deutschland:

Weil sie in ihrem Land nicht leben können.

Zum Beispiel:

- Weil dort Krieg ist.

Und viele Menschen getötet werden.

- Und es soll helfen:

Dass **Einwanderer** in Deutschland

vielleicht für immer leben können.

Und dass sie eine gute Arbeit finden.

Denn wir brauchen **Einwanderer**.

Weil sie oft Berufe gelernt haben,

die wir in Deutschland brauchen.

Einwanderer sind Menschen aus anderen Ländern

Sie kommen nach Deutschland:

- Weil sie hier leben wollen.
- Weil ihnen Deutschland gut gefällt.

Wir brauchen neue Regeln

Manche Regeln in NRW sind alt.

Das wollen wir von der **FDP** ändern.

Zum Beispiel:

Geschäfte sollen bald auch am Sonntag auf haben.

Додаток Г.3.2. Політична реклама партії Christlich Demokratische Union Deutschlands перед виборами до Європарламенту у 2019 році, з особистого архіву м. Берлін 2019 рік.

Додаток Д. 3.3. Транскрипт інтерв'ю

Дата: 17 вересня 2019 року

Місце проведення: Evangelische Studierendengemeinde, Leipzig

Інтерв'юер: Ірина Засімович, 19 років

Респондент: Хінріх Бонін, 21 рік, Бремен

Мова інтерв'ю: німецька

Довжина запису: 8.06 хвилин

ІЗ: Можеш, будь ласка, представитися.

ХБ: Доброго дня. Мене звати Хінріх, я з Бремена, і мені 21 рік.

ІЗ: О'кей, чи ідентифікуєш ти себе німцем?

ХБ: Дуже мало [сміється]. Мене мало що поєднує з Німеччиною, адже це величезна нація, 80 мільйонів людей, усі дуже різні, і я, напевно, дуже від них відрізняюся своїми переконаннями, від стереотипів про німців, або від того образу «типового німця». І я думаю, що майже не існує спільних цінностей або спільної ідентичності.

ІЗ: Як ти бачиш національну ідентичність німців у перспективі? Як ти думаєш вона може трансформуватися через певний період часу?

ХБ: Аааа, добре. Я думаю, що національна ідентичність буде сильнішою через певний час, потім через певний час слабшою, адже вона змінюється в процесі. Це ми можемо також спостерігати в Німеччині, що через міграцію, деякі люди відчувають посилення власної національної ідентичності німців, деякі навпаки, завдяки глобалізації, переймають «глобальну ідентичність». Інші елементи, які ми обираємо самотійно, як політична ідентичність, вегетаріанство, наприклад, такі форми виходять за межі, тому такі ідентичності

з часом будуть набирати ваги, і люди будуть формувати свою ідентичність, не зважаючи на кордони.

ІЗ: Якби у тебе запитали про твою національну ідентичність, як би ти себе описав?

ХБ: По-перше, як людину [сміється]. І тоді, я б сказав, звичайно, я німецький громадянин, але, я не знаю, як північного німця, бременця, вегетаріанця, і політично лівоорієнтованого, і все.

ІЗ: Твої батьки німці?

ХБ: Так, вони обидва етнічні німці.

ІЗ: Як би ти висловився щодо своєї земельної ідентичності «Bundesland Identität»? Ти просто зачепив тему щодо північнонімецької, бременської, ідентичності.

ХБ: Ні [протяжно], теж не дуже, тому що, я народився й виріс в Гамбурзі. Я думаю, що молоді люди, які переїжджають, і змінюють регіон проживання, не повною мірою переймають ідентичність цієї землі. Наприклад, коли люди з різних регіонів зустрічаються, вони багато жартують щодо діалекту та специфічних фраз. Я теж іноді залюбки жартую на предмет північнонімецького діалекту. Точно, це дуже добре, що існують деякі цінності, як наприклад з Гамбургом та Бременом, які є вільними містами, і завдяки історії, вони політично відрізняються від таких регіонів як Баварія або Саксонія, і не мають гордого самосприйняття.

ІЗ: Як ти думаєш, чи виникає суперечність, між національною ідентичністю та земельною ідентичністю?

ХБ: Як вони пов'язані?

ІЗ: Ні, суперечність. Чи може особа ідентифікувати себе як німця, і одночасно як північного німця або бременця?

ХБ: Так, звичайно. Цей процес відбувається так довго, наскільки у землі є бажання залишатися частиною Німеччини. Наприклад, існують різні сепаратистські рухи, або як в Іспанії, Каталонія хоче від'єднатися, саме тоді, я думаю, виникає оця суперечність, про яку ти кажеш. Саме тоді, коли земельна ідентичність переважає, і тоді, як наприклад іспанці, вже не приймають свою національну ідентичність.

ІЗ: Як ти формуєш свій вибір на виборах, відповідно до власної політичної ідентичності, чи це виключно раціональна дія?

ХБ: У, важко. Тож, вибір партії базується також, на тому, що знаходиться у полі вибору. Наприклад, якби я жив в іншій землі, я б, напевно, голосував за іншу партію, але ти отримуєш виборче право у 18 років, до того часу, я вже вибудував власну ідентичність, я був зовсім мало залежний від моїх батьків, або від рішення тих, хто мене виховував, тому я міг самотійно вирішувати. Концепція «раціонального вибору» є досить складною, адже це не очевидно або прозоро, що будуть насправді робити партії після виборів, або що вони будуть адвокувати, тому я не думаю, що раціональний вибір може працювати у такому випадку.

ІЗ: Таким чином, ти стверджуєш, що твій голос за певну партію залежить від твоєї особистої ідентичності?

ХБ: Так, але тільки від тієї ідентичності, яку ти обрав самотійно, від персонального вибору політичних цінностей, прихильником яких ти хочеш бути, соціального оточення, і менше від виховання, культури, умов життя або батьків.

ІЗ: Добре. Дякую тобі дуже.

АНОТАЦІЯ

Дипломної роботи

Тема Національна ідентичність сучасної німецької молоді (в контексті парламентських виборів 2013 і 2017 років)

Студентка Засімович Ірина Юріївна

Рік навчання, факультет 2020, ФСНСТ

Науковий керівник кандидат філософських наук, доцент, Кисельов С.О.

Рецензент доктор політичних наук, доцент, професор кафедри «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» НаУКМА, Гнатюк М.М.

Захищена “ ____ ” _____ 200_ р. *(дата не проставляється)*

Короткий зміст роботи

Метою нашого дослідження є з'ясувати суть національної ідентичності сучасної німецької молоді в контексті парламентських виборів 2013 і 2017 років. **Об'єктом** нашого дослідження є німецька національна ідентичність. **Предметом** нашого дослідження є національна ідентичність сучасної німецької молоді. У першому розділі ми концептуалізуємо поняття національної ідентичності як процесу, та висвітлюємо історичні передумови формування трьох вимірів німецької ідентичності: земельна ідентичність, національна та європейська. У другому розділі ми доводимо конструктивістську природу міграційної кризи, та порівнюємо електоральну поведінку молоді (18-24 роки) на парламентських виборах у 2013 та 2014 роках. У третьому – на основі результатів спостереження за електоральною поведінкою, ми доводимо, що сучасна німецька молодь не праворадикалізувалася, а навпаки, серед цієї групи електорату зросла популярність лівих та ліберальних партій. Також, на основі спостереження за електоральною поведінкою на виборах до Європарламенту в 2019 році, ми продемонстрували, що основою для трансформації європейської ідентичності можуть стати постмодерні цінності, зокрема необхідність захисту навколишнього середовища. Попри збереження «стіни в головах» серед

населення Східної та Західної Німеччини, партія Зелених отримала широку підтримку серед молоді незалежно від регіону.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, розділених на дев'ять підрозділів, висновків та бібліографії. Загальний обсяг роботи становить 66 сторінок, з яких 58 - обсяг основної частини, 6 - додатки.